

Economisch-Statistische Berichten

Vreemdelingenverkeer in Europa

★

Dr. W. Drees Jr.

Enige ramingen in verband met het
huurvraagstuk

★

Drs. J. H. Zoon

Visies op winstdeling

★

Dr. Ir. R. L. Beukenkamp

De Amerikaanse termijnhandel in granen
en het steunprijssysteem

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2023

WOENSDAG 28 MAART 1956

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Open bewaring van effecten
en schatkistpapier

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

Wij zijn U gaarne van dienst met het verstrekken van beleggingsadviezen en het administreren van Uw effectenbezit. Ons 14-daags Beursbericht wordt U op aanyraag kosteloos toegezonden.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32
90 kantoren in Nederland

vacatures

(Zie ook pagina IV)

Het Ministerie van Marine vraagt voor haar
afdeling Bedrijfseconomische Inspectie

TWEE ECONOMEN

waarvan één zal worden ingeschakeld in de sector der bedrijven (advies in organisatorische kwesties, bestudering van man-uurtarieven, rentabiliteits- en kostprijsberekening), terwijl de ander zal worden belast met de bestudering van bedrijfseconomische problemen op personeelsgebied. Doctoraal examen economie gewenst. Zij, die ervaring hebben opgedaan op een organisatie- of efficiencybureau, genieten de voorkeur. Salariering afhankelijk van ervaring tussen f 473.— tot f 689.— p.m. Soll. onder vermelding van vO 495/602 (in linkerbovenhoek env. en brief) aan de Centrale Personeelsdienst, Bezuidenhoutseweg 15, Den Haag.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam.

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Ablasserdam

Financiering en
algehele Deviezen-
en Verzekerings-
technische verzorging
van invoer, uitvoer
en transitio.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34. Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—; overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Vreemdelingenverkeer in Europa

Het slechte weer, dat gedurende de zomermaanden van 1954 in de meeste Westeuropese landen heerste, heeft de opwaartse trend in het toerisme niet kunnen onderbreken. Volgens een onlangs door de O.E.E.C. uitgebracht rapport, waarin tal van bijzonderheden omtrent het vreemdelingenverkeer en de daarmee verband houdende overheids- en particuliere activiteiten zijn vermeld ¹⁾, werden de leden-landen, met inbegrip van Joegoslavië, in 1954 door rond 26,5 mln. buitenlanders bezocht. Ten opzichte van 1953, dat reeds als een bevredigend jaar te boek staat, betekent dit een stijging met bijna 16 pCt. Verreweg het grootste deel van dit vreemdelingenverkeer is inter-Europees. Opmerkelijk is, dat in dit inter-Europees verkeer de trek naar het zonnige zuiden — zelfs in de zomermaanden — jaar op jaar sterker wordt.

De bedragen, die de Westeuropese landen uit hoofde van toerisme ontvingen, zijn niet gering: gezamenlijk toucheerden zij, in dollars omgerekend, \$ 1.417,5 mln., d.w.z. ruim 20 pCt. meer dan in 1953. Dit bedrag is gelijk aan 5,1 pCt. van hun gezamenlijke inkomsten uit export. Het voordelig saldo op de Westeuropese toeristische balans beliep \$ 438,1 mln., hetgeen overeenkomt met 22,3 pCt. van het handelsbalanstekort der leden-landen. Dit gunstige saldo is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het bezoek van Amerikanen aan de oude wereld, waarover wij op deze plaats reeds eerder schreven ²⁾.

De ontwikkeling van het toerisme in de nabije toekomst wordt door de O.E.E.C. optimistisch beoordeeld. Behalve op het feit, dat de over 1955 bekende gegevens op een verdere stijging duiden, is dit optimisme gebaseerd op de gunstige economische omstandigheden; op de internationale politieke situatie, die tegenwoordig het internationaal toerisme in gunstige zin beïnvloedt, en op de toenemende „tourist-mindedness” der huidige generatie. Bovendien dragen financiële faciliteiten in de vervoerssector, alsmede individuele en collectieve propaganda voor bezoeken aan Europa in de Verenigde Staten, hun steentje bij.

Dit gunstige toekomstbeeld mag evenwel de ogen niet doen sluiten voor het feit, dat de ontwikkeling van een aantal met internationaal toerisme verband houdende

activiteiten geen gelijke tred heeft gehouden met de eisen van het moderne toerisme en met de ontwikkeling van het vreemdelingenverkeer zelve, zodat zij een volledige ont-plooiing daarvan belemmert. Hoewel de vorderingen, die met de vermindering der deviezenreglementering en grensformaliteiten zijn gemaakt, tot voldoening stemmen, is de huidige situatie in dezen nog verre van ideaal. Ook op het gebied van het inter-Europees toeristenvervoer wordt een zekere liberalisatie noodzakelijk geacht, omdat de administratieve rompslomp in deze sector een belemmering is voor de ontwikkeling van het grensoverschrijdend gemotoriseerd verkeer, dat juist een essentieel onderdeel van het hedendaags toerisme uitmaakt. Voorts eisen de snelwegen in een aantal landen dringend verbetering, terwijl in het zee- en luchtverkeer, directe of verkapte belastingen nog te zeer de pogingen der vervoers-ondernemingen tot doorbreking der prijsbarrière, die een volledige benutting der vervoerscapaciteiten in de weg staat, doorkruisen.

In het bijzonder wijst het rapport nog op de moeilijkheden van het hotelbedrijf. De stijging der lonen en sociale lasten, tezamen met de betrekkelijke starheid der hoteltarieven, „has made this industry unprofitable”. In de meeste landen wordt ingezien, dat de noodzakelijke investeringen in de hotellerie slechts door kredieten op lange termijn tegen lage rente kunnen worden aangemoedigd. Vrijwel overal wordt het hotelbedrijf dan ook op een of andere wijze, hetzij door subsidies, leningen of belastingfaciliteiten, tegemoet gekomen. Voorts blijken de hotels in de geïndustrialiseerde landen moeilijkheden te ondervinden met het aantrekken van personeel, aangezien elders betere arbeidsvoorwaarden worden geboden.

Hoewel de hotelaccomodaties in het hoogseizoen doorgaans tekort schiet, is de capaciteit, behalve in de grote steden, over het algemeen voldoende. Van vitaal belang is derhalve, dat het belangrijkste probleem, waarvoor de hotellerie zich ziet geplaatst, n.l. het bereiken van een grotere spreiding van het toerisme over het gehele jaar, wordt opgelost. Ten slotte zij vermeld, dat het rapport van mening is, dat nieuwe vormen van toerisme, zoals kamperen, het verblijf in caravans e.d., ten dele als gevolg van het feit dat de traditionele vormen van hotellerie zich niet voldoende aan de behoeften van de grote groep toeristen met een smalle beurs heeft weten aan te passen, tot ontwikkeling zijn gekomen.

¹⁾ „Tourism in Europe”, 99 blz., \$ 1,50, F. fr. 450.

²⁾ „Dollars uit toerisme” in „E.-S.B.” van 1 februari 1956, blz. 83.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Vreemdelingenverkeer in Europa	251	<i>L. M. A. van Rooij en Mr. Ph. C. M. van Cam- pen, met naschrift van Drs. A. A. van Ame- ringen</i>	262
Enige ramingen in verband met het huurvraag- stuk, door Dr. W. Drees Jr.	253	Nationale notities:	
Visies op winstdeling, door Drs. J. H. Zoon ...	256	Statistische Dag 1956, door Drs. A. C. J. Saks	267
De Amerikaanse termijnhandel in granen en het steunprijssysteem, door Dr. Ir. R. L. Beuken- kamp	260	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ..	269
Ingezonden stukken:		Recente economische publikaties	270
Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperaties, door Mr. J. W. van der Zanden, Mr. Drs.		Statistiek en:	
		Bankstaten	271

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collijn; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandéputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr. W. DREES Jr., Enige ramingen in verband met het huurvraagstuk.

In dit artikel worden ramingen gegeven over de exploitatierekening van de totale woningvoorraad. Ook wordt ingegaan op de kwantitatieve zijde van het „afromingsprobleem”, op de vraag hoeveel afroming zou behoren bij enige verschillende visies op de positie van de huis-eigenaar. Ten slotte wordt geraamd welke gevolgen verdere huurverhogingen zouden hebben voor huis-eigenaren en Overheid bij deze opvattingen over afroming. Het artikel komt tot de volgende conclusies. Sinds 1950 zijn de huren meer gestegen dan de kosten van levensonderhoud, de lonen en de bouwkosten. Vergeleken bij 1938 liggen de huren echter nog belangrijk lager dan andere prijzen. De bruto inkomsten van oude woningen (incl. rente, afschrijving en ondernemersloon) zijn thans in guldens ruim de helft hoger dan vóór de oorlog. Bij de nieuwe huizen wordt een belangrijk deel van de kosten door het Rijk gedragen. Indien men de huren van de vooroorlogse woningen uiteindelijk wil optrekken tot het peil overeenkomende met de kostprijs-huurindex van de nieuwbouw, dan zal, rekening houdende met kwaliteitsverschil en met een marge voor mogelijke daling van de bouwkosten, nog een verdere verhoging van de huren met ca. 60 pCt. nodig zijn. Een dergelijke verhoging zou de bruto inkomsten van eigenaren van oude woningen met f. 530 mln. verhogen. Indien geen afroming zou plaatsvinden, zou hiervan naar schatting ca. f. 180 mln. ten goede van de Overheid, f. 115 mln. aan zelfbewoners en f. 235 mln. aan verhuurders. Bij afroming zou de netto bate voor de Overheid groter zijn en bij algehele afroming f. 530 mln. bedragen.

Drs. J. H. ZOON, Visies op winstdeling.

Zaterdag 24 maart jl. is in Nijmegen onder auspiciën van de Contact-Commissie van Academisch Gevormde Economen de 6e Landdag voor Economen gehouden. Behandeld is het onderwerp „Theorie en praktijk van de winstdeling”. Inleider was Dr. P. Rijkens. Als officiële debaters voerden het woord de heren Drs. J. W. de Pous en Drs. D. Roemers. Discussieleider was Prof. Dr. A. H. M. Albrechts. Dr. Rijkens definieerde, in navolging van de Commissie Bezitsspreiding, winstdeling als ieder systeem, waarbij aan werknemers van een onderneming op grond van hun arbeidsverhouding een rechtsaanspraak op een aandeel in de winst wordt verleend. Vervolgens behandelde hij het voor en tegen der statutaire winstdeling uit een oogpunt van doelmatigheid. Hij distantieerde zich daarbij van de actuele loonpolitieke situatie. In de discussies brachten de officiële debaters de loonpolitieke situatie wel ter sprake. Dit artikel bevat een korte weergave van inleiding en discussies.

Dr. Ir. R. L. BEUKENKAMP, De Amerikaanse termijnhandel in granen en het steunprijssysteem.

De termijnhandel in granen neemt in omvang af in landen, waar de overheid in de prijsvorming daarvan ingrijpt. Naarmate het prijsniveau door dit ingrijpen wordt gestabiliseerd of zelfs gefixeerd, vermindert immers de mogelijkheid en behoefte om speculatieve posities in te nemen, tenzij het gevoerde overheidsbeleid zo instabiel is, dat dit op zichzelf een factor voor speculatie gaat worden. In de Verenigde Staten vindt nog altijd een levendige termijnhandel in granen plaats, ondanks het

daar bestaande steunprijssysteem. Schrijver gaat daarom na in hoeverre de in de Verenigde Staten gevolgde landbouwpolitiek al of niet heeft geresulteerd in een perfecte stabilisatie van de gesteunde produkten. Samenvattend wordt geconcludeerd, dat er een groot aantal factoren werkzaam is, dat de „perfecte werking” van het Amerikaanse steunprijssysteem verhindert en dat het juist deze imperfectie is, die de mogelijkheid opent voor het blijven functioneren van de termijnhandel in granen in de Verenigde Staten. In één opzicht heeft het ingrijpen van de Amerikaanse Overheid het speculeren op de termijnmarkten ten zodanig wellicht zelfs bevorderd, n.l.: de speculatie als zodanig van de beslissingen, die Congres en Administratie in de toekomst zullen nemen. Hierbij kan men denken aan principiële herzieningen van het landbouwbeleid, doch ook aan de jaarlijkse vaststelling van steunprijzen en andere uitvoeringsbeslissingen. Ook de te voeren surplusafzetpolitiek moet haar invloed op de termijnbeurs doen gelden.

— SOMMAIRE —

Dr. W. DREES JEUNE, Quelques estimations en rapport avec le problème des loyers.

Dans cet article il est donné quelques estimations en rapport avec le problème des loyers en Hollande. Des estimations sont données sur le compte exploitation de l'ensemble des habitations. Sont exposés également le côté quantitatif du problème dit de l'écrémage et la question combien d'écrémage comporterait quelques différentes vues sur la situation du propriétaire. Finalement est estimé quelles seraient les conséquences d'autres augmentations de loyer pour les propriétaires et le Gouvernement avec ces idées sur l'écrémage.

Drs. J. H. ZOON, Des vues sur la répartition des bénéfices.

Le samedi 24 mars dernier il a été tenu à Nimègue, sous les auspices de la Commission de contact des économistes universitaires la 6ème Réunion d'Economistes. Le sujet dont il a été traité fut „Théorie et Pratique de la Répartition des Bénéfices”. Rapporteur était le docteur P. Rijkens. Pour les discussions officielles ont pris la parole Messieurs Drs. J. W. de Pous et Drs. D. Roemers. C'était le professeur Dr. A. H. M. Albrechts qui dirigeait les débats. Cet article comporte un bref compte-rendu du rapport et des discussions.

Dr. Ir. R. L. BEUKENKAMP, Le commerce à terme de céréales en Amérique et le système des prix fixés d'avance.

Le volume du commerce à terme de céréales diminue dans les pays où le gouvernement intervient dans la formation des prix. Aux Etats-Unis on trouve toujours, malgré le système appliqué là-bas des prix fixés d'avance, un très intense commerce à terme de céréales. C'est pourquoi l'auteur vérifie dans quelle mesure une stabilisation parfaite des produits à prix fixés d'avance a oui ou non résulté de la politique agricole suivie. En résumant l'auteur arrive à la conclusion qu'un grand nombre de facteurs exercent leur influence pour empêcher „le parfait fonctionnement” du système américain des prix fixés d'avance et que c'est justement cette imperfection qui crée la possibilité que le commerce à terme continue à fonctionner.

Enige ramingen in verband met het huurvraagstuk

In dit artikel ¹⁾ worden enige ramingen gegeven in verband met het huurvraagstuk. Ramingen worden gegeven over de exploitatierekening van de totale woningvoorraad. Ook wordt ingegaan op de kwantitatieve zijde van het „afomingsprobleem”, op de vraag hoeveel afoming zou behoren bij enige verschillende visies op de positie van de huiseigenaar. Ten slotte wordt geraamd welke gevolgen verdere huurverhogingen zouden hebben voor huiseigenaren en Overheid bij deze opvattingen over afoming. Het artikel heeft niet de pretentie alle mogelijke opvattingen ten aanzien van het huurvraagstuk te bespreken. Het beoogt een bijdrage te leveren over de kwantitatieve zijde van dit probleem.

De huidige toestand.

De huurbeheersing is in 1940 aanvankelijk ingevoerd als een onderdeel van de algemene prijsbeheersing, die tot doel had te voorkomen dat de prijzen te ver boven de kostprijs zouden komen te liggen. Als norm voor de prijsbeheersing diende de kostprijsberekening op basis van de aanschafwaarde (de werkelijk betaalde kosten). Huren en pachten blijven onder een dergelijk stelsel ver bij andere prijzen achter; de werkelijk betaalde kosten bestaan voor een groot deel uit vaste lasten die geen invloed van de algemene prijsstijging ondervinden. In 1951 kwam voor de oude woningen een huurverhoging tot stand in overeenstemming met dit criterium; zij bedroeg 15 pCt. en berustte voornamelijk op de stijging van de onderhoudskosten. De huurverhogingen in 1954 en 1955 droegen bovendien bij tot aanpassing van het huurpeil aan de bouwkosten van de nieuwbouw. De achterstand is sinds 1950 verminderd, maar ten opzichte van 1938 nog niet weggenomen.

TABEL 1.

Lonen, prijzen, huren en bouwkosten (1950 en 1955)

Omschrijving	1950	1955	1955
	1938 = 100	1938 = 100	1950 = 100
Loonvoet a)	247	343	139
Prijsindex van het levensonderhoud ..	230	265	115
Huren b)	100	148 c)	148 c)
Bouwkosten	325	411	126

a) Loonsom per werknemer.

b) Oude woningen.

c) Toestand na 1 september 1955.

Het achterblijven van de huren bij de andere prijzen is in West-Europa een algemeen verschijnsel, zoals grafiek 1 doet zien. In geen van de daar genoemde landen is de verhouding van 1938 hersteld; de relatief geringe afwijking, die voor Duitsland geldt, berust op de geringe stijging van de kosten van levensonderhoud in dat land.

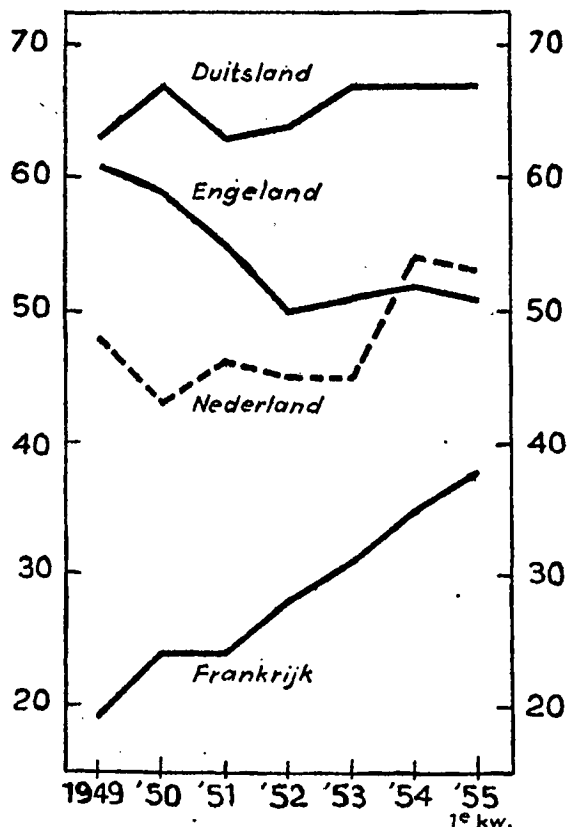
Het aandeel van de huur in de gezinsuitgaven is sterk gedaald, in Nederland van ongeveer 12 pCt. vóór de oorlog tot 6 pCt. nu. Voor de lage inkomensgroepen is dit percentage hoger, vooral in de grote steden; het heeft echter een zelfde daling ondergaan.

Tabel 2 bevat exploitatierekeningen voor de totale woningvoorraad in 1938 en voor oude en na de oorlog gebouwde woningen afzonderlijk voor 1955. De ramingen in deze tabel betreffen zoveel mogelijk de feitelijke kasuitgaven en kasontvangsten; uit de bruto inkomsten moeten dus nog afschrijvingen, rente en ondernemersloon

¹⁾ Gaarne zij dank gebracht aan de heer J. S. Cramer voor zijn medewerking bij de totstandkoming van dit artikel. Uiteraard blijft de inhoud geheel voor de verantwoordelijkheid van de schrijver.

Grafiek 1.

Verhouding huren tot kosten van levensonderhoud (1938=100)

worden voldaan. Deze kosten zijn hier niet gespecificeerd, aangezien dit — met name voor afschrijvingen en ondernemersloon — arbitraire beslissingen zou eisen; voor de waardering van het huizenbezit onder de huidige omstandigheden bestaat geen algemeen aanvaarde regel en deze waardering zou aan de vaststelling van de afschrijvingen vooraf moeten gaan. De hier gegeven cijfers laten dan ook geen conclusies over het huidige *netto* inkomen van de huiseigenaar toe.

Voor de oude woningen staat tegenover de verhoogde huur en de recente verlaging van de grondbelasting een sterke stijging van de onderhoudskosten, ook al is de behoefte daaraan o.a. door het geringer aantal verhuizingen minder dan vóór de oorlog ²⁾. Bij de berekening van de jaarlijkse huuropbrengst is de verminderde leegstand in aanmerking genomen.

Onder deze veronderstellingen zijn de bruto inkomsten uit oude woningen sedert 1938 toegenomen. Deze inkomsten zijn minder gestegen dan de kosten van levensonderhoud en dan de bouwkosten. De afschrijvingen kunnen onder deze omstandigheden slechts tot de instandhouding van het nominale vermogen bijdragen. Voor de nieuwe woningen is de subsidie ongeveer de helft van de huur.

Voor het Rijk brengt de noodzaak van een omvangrijk bouwprogramma grote uitgaven met zich. Grafiek 2 geeft daarvan een indruk.

²⁾ In verband hiermede is een vermindering van 30 pCt. aangenomen, conform de raming van de Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting in de Tweede Kamer op 17 mei 1955 (Handelingen, blz. 1000).

TABEL 2.

*Exploitatiereningen van de
woningvoorraad*

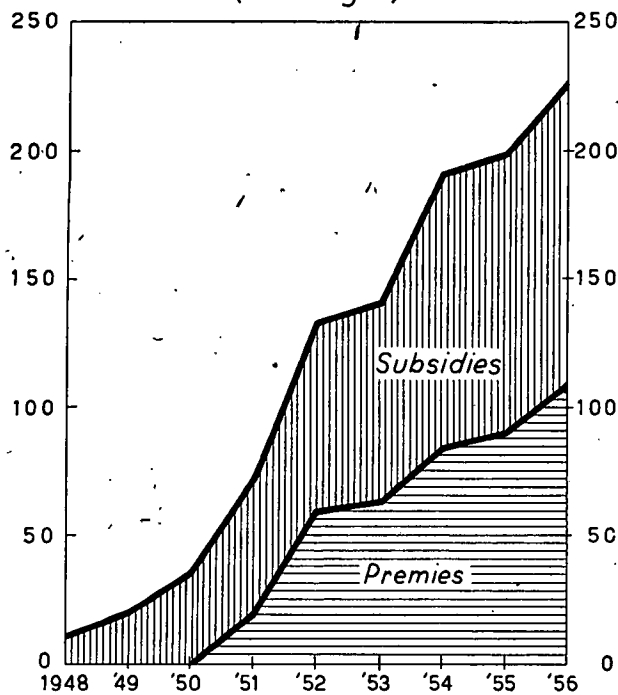
1. 1938, alle woningen (2.092.500 woningen)			
lasten		baten	
× 1 mln. gld.			
Onderhoud	60	Huurwaarde	500
Belastingen	60	Overheidsbijdrage in de exploitatiekosten	10
Administratie, verzekeringen	20		
Bruto inkomsten	370		
	510		510
2. 1955, oude woningen a) (2.051.000 woningen)			
lasten		baten	
× 1 mln. gld.			
Onderhoud	165	Huurwaarde	855
Belastingen	65	Overheidsbijdrage in de exploitatiekosten	10
Administratie, verzekeringen	40		
Bruto inkomsten	595		
	865		865
3. 1955, nieuwe woningen (466.000 woningen)			
lasten		baten	
× 1 mln. gld.			
Onderhoud	40	Huurwaarde	210
Belastingen	15	Overheidsbijdrage in de exploitatiekosten	100
Administratie, verzekeringen	10	Door het Rijk à fonds perdu verstrekte premies, als annuïteit berekend b)	15
Bruto inkomsten	260		
	325		325

a) Alle woningen gebouwd vóór 1945 zijn als oud beschouwd.

b) Sedert 1950 tot eind 1955 is aan premies uitgekeerd 310 mln. gld., tegen annuïteit van 50 jaar tegen 4 pCt. omgerekend is dit ca. 15 mln. gld. per jaar.

Grafiek 2.

**Rijksuitgaven voor de woningbouw
(in mln gld)**

De grondslagen van het huurbeleid.

Prijzen vervullen, wanneer zij niet gesubsidieerd of belast worden, de functie van verdeling van schaarse goederen over verschillende bestemmingen overeenkomstig de vraag enerzijds en de verbruikte hoeveelheid productiefactoren anderzijds. Subsidies of heffingen op afzonderlijke goederen kunnen het gebruik daarvan stimuleren of beperken. Het bevorderen van goede huisvesting voor de lage inkomensgroepen wordt algemeen wenselijk geacht; de woningwetgeving regelt de overheids-

steun in dezen. Voor de woningvoorraad in zijn geheel wordt blijvende subsidiëring echter in het algemeen niet wenselijk geacht. Buiten het specifieke werkterrein van de woningwet zal de huurprijs op den duur met de reële exploitatiekosten overeen moeten komen.

Dit betekent niet, dat men de huren aan het huidige kostenpeil zou moeten aanpassen. Huren bieden grote weerstand aan de druk die er door dalende bouwkosten op wordt uitgeoefend. Meent men, dat de kosten lager zullen zijn als de woningnood voorbij is, dan kan men een huidige afwijking, tussen huren en bouwkosten tijdelijk accepteren. De moeilijkheden van onvoldoende aanpassing in een later stadium worden daardoor vermeden.

De kans dat de bouwkosten zullen dalen mag niet worden uitgesloten. Zij zijn tot dusverre veel sterker gestegen dan het algemene prijspeil, en een deel van deze extra stijging hangt samen met de spanningen die door de omvang van de bouwactiviteit worden opgeroepen. Men mag echter betwijfelen of de daling van de bouwkosten bij het beëindigen van de woningnood van veel betekenis zal zijn.

Mogelijkheden om de bouwkosten gunstig te beïnvloeden vóór zij te zijner tijd de gevolgen van verminderde bouwactiviteit ondergaan, zijn aanwezig maar waarschijnlijk niet van betekenis. Men denke aan maatregelen tegen kartels in de materialensector en in de bouwnijverheid, aan het bewust beperken van de overspanning, en aan de mogelijkheid om de arbeidsproductiviteit op te voeren. Afschaffing van de omzetbelasting op bouwmaterialen en bouwwerken is een bijdrage, die de Overheid zou kunnen leveren; dit zou echter alle bouwwerken ten goede komen.

De bouwkosten beïnvloeden slechts een deel van de exploitatiekosten. Voor de onderhoudskosten geldt hetzelfde als bij de bouwkosten over de arbeidsproductiviteit is opgemerkt. Verder is de rentevoet van betekenis; een belangrijke daling beneden het huidige peil is echter niet waarschijnlijk. Men kan dus concluderen, dat voor de totale exploitatiekosten, waarmee het huurpeil ten slotte moet overeenkomen, geen grote dalingen zijn te verwachten.

Op het ogenblik bedraagt de kostprijsuurindex van de nieuwbouw ca. ³⁾ 340 (1938 = 100). De verwachte daling van de bouwkosten bij het beëindigen van de woningnood op 15 pCt. ten opzichte van het huidige kostenpeil stellende, impliceert dit bij het beëindigen van de woningnood een daling van de kostprijsuurindex van de nieuwbouw tot ca. 290 (1938 = 100). In verband met het kwaliteitsverschil tussen de vóór en na de oorlog gebouwde woningen lijkt een uiteindelijk optrekken van de huren van vooroorlogse woningen tot een niveau van ca. 240 (1938 = 100) een verantwoorde doelstelling. Het is 60 pCt. hoger dan de huidige huren van oude woningen.

De positie van de huiseigenaar.

Over het beleid, dat bij een eventuele huurverhoging ten aanzien van het inkomen van de huiseigenaar moet worden gevoerd, bestaat verschil van mening. Volgens sommigen ondervinden de bezitters van oude huizen reeds te lang de nadelen van het kunstmatig lage huurpeil, dat de waardevermindering van de belegging in woningen geweld aandoet. Ieder verder uitstel van huurverhoging en iedere beperking van de opbrengst is volgens deze gedachtengang onbillijk. Anderen menen echter, dat de bezitters van

³⁾ Geraamd per woning, dus zonder rekening te houden met verschil in kwaliteit.

oude woningen geen aanspraak kunnen maken op de nominale vermogenstoename, die zij bij een huurpeil, aangepast aan de stijging van de bouwkosten, zouden ontlenuen. Temeer waar een deel van de woningen met in guldens uitgedrukte hypotheekschuld is gefinancierd en de lasten van de huiseigenaar dus een vast karakter dragen zou mer de huiseigenaar als een obligatiehouder moeten beschouwen. De huuropbrengst, die een bepaald peil te boven gaat, zou dan moeten worden afgeroomd. De hierdoor verkregen middelen zouden een bron voor de financiering van de nieuwbouw kunnen vormen.

Dit probleem speelt alleen voor de oude woningvoorraad een rol. Voor nieuwe woningen, die door middel van exploitatiebijdragen gesubsidieerd worden, resulteert de huurverhoging direct in een verlaging van de overheidssteun. Voor nieuwe woningen, waar bij de bouw een premie in eens is verstrekt, hebben de eigenaars van de huurverhoging enig voordeel; volgens de premiereregeling behoeft in dit geval eventueel te veel ontvangen premie niet te worden terugbetaald. Aan de andere kant kan namelijk geen aanspraak op extra overheidsbijdragen worden gemaakt, indien de exploitatiekosten verder stijgen.

De discussie gaat dus alleen over de positie van de eigenaren van de oude woningvoorraad, die op het ogenblik ongeveer 4/5 van het totaal uitmaakt of ca. 2.050.000 woningen. Gegevens over de belangen, die bij de exploitatie van deze huizen zijn betrokken, zijn zeer schaars; hetgeen hier wordt vermeld berust dan ook op grove ramingen. Tabel 3 geeft een raming van de eigendomsverhoudingen van de woningvoorraad in 1939; tevens is aangegeven hoe groot het geïnvesteerde eigen vermogen vermoedelijk was en voor welk deel het huizenbezit uit nominale hypotheekschuld werd gefinancierd. Het was ondoenlijk voor de financieringswijze terug te gaan tot de investeringen, die oorspronkelijk bij de bouw plaatsvonden; aangezien de gegevens echter voornamelijk van belang zijn voor de verdeling van de lasten, welke de volkshuishouding sedert 1939 heeft moeten dragen, is uitgegaan van de toestand in dat jaar.

TABEL 3.

Eigendomsverhoudingen en financieringswijze van de oude woningvoorraad

Omschrijving	Aantal oude woningen	Waarde in 1939	Financiering in 1939	
			Eigen vermogen	Hypotheeken
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	pCt.		× 1 mrd. gld.	
Woningen door de eigenaar bewoond	28	1,8	1,0	0,8
Woningwetwoningen	12	0,6	0,6 b)	—
Woningen van exploitatiemaatschappijen en institutionele beleggers	4	0,3	0,1	0,2
Woningen van andere particuliere exploitanten ..	54	3,6	1,9	1,7
	98 a)	6,3	3,6	2,7

a) 2 pCt. dienst- en liefdadigheidswoningen buiten beschouwing gelaten.

b) Door de Overheid verstrekt.

Men kan nagaan welke bestemming een eventuele huurverhoging heeft, indien geen bepaalde „afromings”-maatregelen worden genomen. Slechts een deel komt aan particuliere exploitanten ten goede. De huurverhoging van (oude) woningwetwoningen vloeit aan de Overheid toe, of komt direct aan de volkshuisvesting ten goede. Van de huurverhoging, die de exploitatiemaatschappijen en particulieren incasseren, ontvangt het Rijk bovendien een deel via hogere belastingopbrengsten. Zo zou bijv. een huurverhoging van 25 pCt. tot het peil van 185 (1938 = 100) voor de oude woningen een stijging van de huursom met 210 mln. gld. per jaar betekenen; 65

(Advertentie)

mln. gld. hiervan zou het Rijk ontvangen en wel voor ca. twee derde uit hoofde van gestegen belastingopbrengsten. De woningexploitanten ontvangen — na aftrek van belastingen — 95 mln. gld. meer en de resterende 50 mln. gld. vertegenwoordigen de stijging van de huur, die men aan bewoners van de eigen woningen moet toerekenen.

Op overeenkomstige wijze kunnen nu de gevolgen van verschillende opvattingen ten aanzien van de huiseigenaren worden aangegeven. Beschouwt men hen als beleggers, die met obligatiehouders kunnen worden gelijkgesteld, dan is het voldoende dat hun bruto inkomsten ten opzichte van 1938 nominaal gelijk blijven. Iedere verhoging van de huren boven het thans geldende peil zou volgens deze gedachtengang moeten worden afgeroomd (geval I).

Een andere zienswijze is om rekening te houden met de financieringswijze van de woningvoorraad in 1939. Voor zover de woningvoorraad toen met hypotheek was gefinancierd, kan men de belegging in huizen met het houden van obligaties gelijk stellen; het deel dat met eigen vermogen is gefinancierd vertoont echter groter overeenkomst met de belegging in aan risico onderhevige activa zoals aandelen. Men kan de bruto inkomsten (d.w.z. ondernemersloon, afschrijvingen en rente) van de huiseigenaren in dezelfde verhouding verdelen in een deel dat nominaal gelijk blijft, en een ander deel dat het rendabel huurpeil volgt. Dit betekent dat voor 4/7 deel van rente en afschrijvingen de vervangingswaarde wordt berekend. Uiteraard doet een dergelijke verdeling volgens de financieringsverhoudingen voor de totale woningvoorraad geen recht aan individuele gevallen; aanpassing aan de financieringswijze per woning is echter onmogelijk en zou onverantwoorde prijsverschillen doen ontstaan. Het aanvaardbare peil van de huurontvangsten bedraagt bij een dergelijk ongedifferentieerd beleid ca. 210 (1938 = 100); huurverhoging boven dit peil zou dus met afroming gepaard moeten gaan, ook bij hen die een eigen huis bewonen (geval II).

Men kan ook menen dat de woningexploitatie niet verschilt van enig andere aan risico's onderhevige onderneming. In die gedachtengang bestaat er nooit aanleiding tot afroming; de huurontvangsten behoren ten minste

overeen te komen met de vervangingswaarde van de geleverde woondiensten — het rendabele huurpeil — en zouden zelfs kunnen stijgen tot de huur die bij vrije prijsvorming tot stand zou komen (geval III).

TABEL 4.

Gevolgen van enige verschillende opvattingen over de afroming bij huurverhoging tot 240 (1938 = 100)

(betreft alleen oude woningen)

Omschrijving	Opvatting I	Opvatting II	Opvatting III
(1)	(2)	(3)	(4)
	× mln. gld.		
Gevolgen voor zelfbewoners			
Toegerekende huurverhoging	+ 145	+ 145	+ 145
Belasting volgens bestaande tarieven	—	— 20	— 30
Afroming	— 145	— 45	—
Gevolgen voor exploitanten			
Stijging huurontvangsten	—	+ 80	+ 115
Belasting volgens bestaande tarieven	+ 325	+ 325	+ 325
Afroming	—	— 60	— 90
Gevolgen voor de Overheid			
Vervallen subsidie oude woningwetwoningen	—	+ 165	+ 235
Stijging huurontvangsten oude woningwetwoningen	+ 10	+ 10	+ 10
Belastingbaten volgens bestaande tarieven	+ 50	+ 50	+ 50
Afroming	—	+ 80	+ 120
Perceptiekosten	+ 470	+ 145	—
	P.M.	P.M.	—
Totaal: Stijging van de huursom van oude woningen	+ 530	+ 285	+ 180
	+ 530	+ 530	+ 530

Tabel 4 geeft aan, welke gevolgen een huurverhoging tot het peil van 240 bij ieder van deze beleidsmogelijkheden naar raming zou hebben. De perceptiekosten van

eventuele afroming zijn P.M. vermeld. Met de secundaire gevolgen (bijv. de besteding van het gestegen inkomen der huiseigenaren) is geen rekening gehouden.

Conclusies.

Sinds 1950 zijn de huren meer gestegen dan de kosten van levensonderhoud, de lonen en de bouwkosten. Vergeleken bij 1938 liggen de huren echter nog belangrijk lager dan andere prijzen.

De bruto inkomsten van oude woningen (inclusief rente, afschrijving en ondernemersloon) zijn thans in guldens ruim de helft hoger dan vóór de oorlog. Bij de nieuwe huizen wordt een belangrijk deel van de kosten door het Rijk gedragen.

Indien men de huren van de vooroorlogse woningen uiteindelijk wil optrekken tot het peil overeenkomende met de kostprijsuurindex van de nieuwbouw, dan zal, rekening houdende met kwaliteitsverschil en met een marge voor mogelijke daling van de bouwkosten, nog een verdere verhoging van de huren met ca. 60 pCt. nodig zijn. Een dergelijke verhoging zou de bruto inkomsten van eigenaren van oude woningen met 530 mln. gld. verhogen. Indien geen afroming zou plaatsvinden, zou hiervan naar schatting ca. 180 mln. gld. ten goede komen aan de Overheid, 115 mln. gld. aan zelfbewoners en 235 mln. gld. aan verhuurders. Bij afroming zou de netto bate voor de Overheid groter zijn en bij algehele afroming 530 mln. gld. bedragen.

's-Gravenhage.

Dr. W. DREES Jr.

Visies op winstdeling

„Winstdeling door werknemers” is een oud gerecht, dat in de loop der jaren reeds vaak op de tafel der economen is verschenen. John Stuart Mill, Von Mohl en Von Thünen hebben het zich reeds in de eerste helft der vorige eeuw bereid en daarna heeft het bij velen deel uitgemaakt van het wetenschappelijk menu. Dat een al zo oud en telkens weer uit de provisiekast gehaald gerecht, mits met persoonlijke inzichten gekruid en deskundig aangesneden, nog zeer smakelijk kan zijn, is gebleken op de zaterdag jl. te Nijmegen gehouden Landdag voor Economen, waar het onder de naam „Theorie en praktijk van de winstdeling” als hoofdsotel op het menu prijkte. Het werd ter tafel gebracht door Dr. P. Rijkens; in eerste instantie gekeurd door de „officiële keurmeesters” Drs. J. W. de Pous en Drs. D. Roemers, waarna ook nog enkele andere „disgenoten”, daartoe in de gelegenheid gesteld door „tafelpresident” Prof. Dr. A. H. M. Albregts, hun oordeel ten beste gaven. Hoe het gerecht werd opgediend en beoordeeld zullen wij hieronder in het kort weergeven.

Grenzen van de voordracht; begripsbepaling en uitgangspunt.

Dr. Rijkens deelde, alvorens met zijn eigenlijke voordracht te beginnen, mede, dat zijn beschouwingen voornamelijk waren gebaseerd op zijn praktische ervaringen. Voorts legde hij er de nadruk op, dat hij het onderhavige vraagstuk hoopte te behandelen, onbezwaard door vooroordelen, die zo dikwijls voortkomen uit eigenbelang of sociaal ethische dogmatiek en tevens van een standpunt, dat niet in de eerste plaats rekening houdt met de actuele

loonpolitieke situatie in Nederland¹⁾, maar met de eisen van een goed economisch en sociaal beleid in het algemeen. Vervolgens definieerde hij, in navolging van het rapport der Commissie Bezitsspreiding²⁾, het begrip winstdeling als ieder systeem waarbij werknemers in een onderneming op grond van hun arbeidsverhouding een rechtsaanspraak³⁾ op een aandeel in de winst wordt verleend. Winst wordt gezien als hetgene, wat na aftrek van de vaste beloning voor kapitaal, arbeid en management, alsmede van afschrijvingen en noodzakelijke voorzieningen — w.o. ook die voor uitbreiding — overblijft. Het vraagstuk der winstdeling komt dus hierop neer of uit de aldus eventueel resterende overwinst de werknemers nog een additionele beloning zullen krijgen, die op één lijn komt te staan met het wisselend gedeelte van het dividend en met de eventuele tantièmes der managers. De woorden „rechtsaanspraak” en „winst” sluiten elementen, die niet tot het wezen der als boven gedefinieerde winstdeling behoren, zoals premiestelsels, sociale voorzieningen, bezitsvorming door werknemers met hulp van de onderneming en vrijwillig verleende gratificaties, uit.

De vraag van het voor en tegen der winstdeling dient te worden behandeld uit een oogpunt van doelmatigheid. Het doel, dat Dr. Rijkens zich voor ogen stelt, wordt gevormd door harmonische arbeidsverhoudingen, die noodzakelijk zijn om een bedrijf goed te doen functioneren.

¹⁾ De lezer zal er, voor een juist begrip van het betoog van Dr. Rijkens, alsmede van het beloop der discussie, goed aan doen, de woorden die wij hebben doen cursiveren, in gedachten te houden.

²⁾ „Het vraagstuk der winstdeling. Interim-rapport der commissie ingesteld bij beschikking van de Minister van Sociale Zaken d.d. 15 Juni 1948 (Commissie Bezitsspreiding)”. Staatsdrukkerij- en uitgeverijbedrijf 's-Gravenhage 1952.

Voor realisering van het begrip goed geleid bedrijf is meer nodig dan harmonische arbeidsverhoudingen alleen: ook aan technische, commerciële en financiële eisen dient te worden voldaan. Bovendien dient te worden onderstreept dat iedere onderneming een waagstuk is. Alle sociale ethiek, die zich uitstrekt tot de bedrijfsverhoudingen moet de wezenlijke kenmerken der onderneming, nl. vrijheid, wisselvalligheid, bestaansonzekerheid en waakzaamheid in haar overwegingen betrekken. Dit geldt ook voor de winstdeling. De ondernemer, die een beloningsstelsel voor de in zijn onderneming samenwerkende groepen ontwerpt, dient zodanig te werk te gaan, dat het stelsel in de eerste plaats de harmonische bedrijfsverhoudingen op de lange duur het beste verzekert en in de tweede plaats is gericht op handhaving en vergroting van de kracht van het bedrijf, waarvan immers het bestaan der in de onderneming samenwerkende groepen afhankelijk is. Op het gebied der arbeidsvoorwaarden en de persoonlijke verhoudingen is een eerste eis, dat zo weinig mogelijk spanningen bestaan en een tweede voorwaarde, dat de beloningsstelsels en andere arbeidsvoorwaarden erop zijn gericht alle medewerkers tot een optimale prestatie aan te sporen.

Pro en contra van de winstdeling.

Na aldus het uitgangspunt voor de beoordeling der winstdeling te hebben gegeven, ging Dr. Rijkens uitvoerig in op de argumenten, die vóór winstdeling wel worden aangevoerd, nl. dat winstdeling:

1. kan dienen voor het bereiken van gelijkheid van behandeling der in de onderneming samenwerkende groepen, te weten: ondernemingsleiding, personeel en aandeelhouders;
2. de bezitsvorming door werknemers bevordert;
3. als prestatieprikkel kan dienen;
4. de goede geest in het bedrijf bevordert en
5. behoort tot de kenmerken van vooruitstrevend ondernemingsbeleid.

ad 1. Aangezien aandeelhouders in normale verhoudingen veelal een zeker vast basisdividend en daarboven een van het ondernemingsresultaat afhankelijk additioneel dividend genieten, terwijl managers, naast een vast salaris, in vele ondernemingen een wisselend tantième ontvangen, is er op het eerste gezicht iets voor te zeggen, dat aan het personeel, naast het basisloon, ook een aandeel in de overwinst wordt toegezegd. Men moet echter bedenken, dat aandeelhouders in de regel geen statutair recht op dividenduitkeringen hebben, die in vaste verhouding tot de winst staan, zodat hieraan geen argument voor een statutair verplichte winstuitkering aan het personeel kan worden ontleend. Bovendien is er een streven tot regulering der dividenduitkeringen waarneembaar.

Wat het wisselend inkomen der managers betreft: Dr. Rijkens was de overtuiging toegedaan, dat tantièmes geleidelijk aan van minder betekenis worden. Zij behoren meer thuis in het kleine, patriarchale bedrijf, dan in de grote, zakelijk georganiseerde ondernemingen. In een grote onderneming hebben bijv. zovelen tot het resultaat bijgedragen, dat het moeilijk is een scheidslijn te trekken tussen degenen die wel en degenen die niet voor tantième in aanmerking moeten komen. Naarmate het bedrijfsleven groter, moderner en zakelijker wordt, zal, meende de heer Rijkens, de tendentie tot elimineren van het tantièmeverschijnsel zich voortzetten. Het zou tegen de stabiliserende ontwikkeling in het dividend en het

managersinkomen indruisen, indien men juist nu in de beloning van het overige personeel het wisselende element ging versterken.

Een sterker argument is, dat velen zich een wisselend inkomen niet kunnen permitteren. Dr. Rijkens trok hier een parallel tussen de houders van obligaties en preferente aandelen en de werknemers enerzijds en de aandeelhouders en managers anderzijds. Eerstgenoemde groepen kunnen zich in het algemeen geen grote inkomensschommelingen veroorloven; zij rekenen erop dat hun jaarlijkse inkomsten, waaraan hun uitgaven zijn aangepast, niet van het ene op het andere jaar sterk verminderen. De toenemende sociale zekerheid heeft ertoe bijgedragen, dat de meeste gezinnen min of meer tot de rand van hun inkomen leven en dat vrije, spontane besparingen, die opzij zijn gelegd en waarover men naar believen kan beschikken, voor de grote massa van arbeiders en kantoorbedienden steeds meer aan betekenis verliezen. Dit houdt in, dat deze massa zich ook minder schommeling kan veroorloven. Het bezwaar van de statutaire winstdeling door werknemers is, dat de werknemers op het gegarandeerde aandeel in de overwinst vast gaan rekenen, waardoor teleurstellingen en wrijvingen kunnen ontstaan.

De verklaring voor de populariteit der winstdeling ligt dan ook volgens Dr. Rijkens niet in het feit, dat het winstaandeel een *wisselend* bestanddeel van het inkomen is, maar dat het een *extra* inkomen voorstelt boven de vaste normen der nationale loonpolitiek, een middel tot ondernemings- of bedrijfstaksgewijze „differentiatie”. Zonder officiële beheersing van het loonpeil hier te lande zouden de basislonen en produktiepremies vermoedelijk zijn gestegen, maar er zou geen of veel minder aandrang tot het invoeren van winstdelingsregelingen zijn uitgeoefend. De vakbeweging in Engeland — en naar Dr. Rijkens meent eveneens een belangrijk deel der Nederlandse vakbeweging — keurt winstdeling niet af, maar legt er de nadruk op, dat eerst het vaste bestanddeel van het inkomen zo hoog mogelijk moet worden opgevoerd.

ad 2. Juist door het wisselend karakter van de overwinst, acht Dr. Rijkens het niet juist bezitsvorming aan de winstdeling te koppelen. De ervaring leert, dat in de meeste ondernemingen waar een winstregeling bestaat, de eens per jaar uitgekeerde bedragen vrijwel onmiddellijk voor consumptieve doeleinden worden besteed, waardoor van bezitsvorming niet veel terecht komt. Ook waar uit hoofde van winstdelingsregelingen pensioenaanspraken worden verhoogd of aandelen in de onderneming worden uitgereikt, openbaarde zich een streven deze winstdelingsvormen in contanten om te zetten. Voor de bezitsvorming door werknemers — waarvoor Dr. Rijkens veel sympathie gevoelt — is het veel beter te bevorderen dat de werknemers regelmatig een bedrag opzij leggen en dit als werkgever aantrekkelijk te maken door in een of andere vorm een toeslag op de aldus over een enigszins lange termijn bespaarde bedragen te leggen.

ad 3. De redenering, dat alle personeelsleden door winstdeling een zodanig belang krijgen bij de winst, dat zij ernaar zullen streven de winst zo hoog mogelijk op te voeren, berust op de veronderstelling, dat de werknemers in staat zijn het winstcijfer in enigszins belangrijke mate te beïnvloeden. Dit laatste is, doordat ook allerlei omstandigheden buiten het bereik van de werknemer de winst bepalen, zeker niet altijd het geval. Een beloningsstelsel, dat het inkomen van de arbeider bindt aan iets, waarop hij maar zeer ten dele en zeer indirect invloed kan

uitoefenen, is onjuist, omdat het nòch tot de tevredenheid nòch tot de prestaties bijdraagt. Als het erom gaat, een prikkel tot optimale prestaties te scheppen verdienen produktiepremies, die de arbeider kan controleren, in het algemeen verre de voorkeur boven winstdelingsregelingen. Als voorbeeld van een onderneming, waar winstdeling misschien wèl een stimulans tot optimale prestaties kan vormen noemde Dr. Rijkens een restaurant. Hier is het echter niet in de eerste plaats zaak *hoeveel* ieder presteert, maar *op wat voor manier* de taak wordt verricht. „Als ik persoonlijk een onderneming had van deze soort”, aldus de heer Rijkens, „waar het niet kwantitatief te meten en niet in onderdelen te controleren optreden van het personeel grote invloed heeft op de gang van zaken, zou ik het statutaire of contractueel verplichte winstaandeel voor het personeel een kans willen geven”. Hij voegde er echter direct aan toe, dat dit argument zwakker wordt indien slechts van een beperkt deel van het personeel kan worden gezegd, dat het om deze redenen voor een winstaandeel in aanmerking komt.

ad 4. Wat de invloed van winstdeling op de goede geest in het bedrijf aangaat, moeten de verwachtingen niet te hoog gespannen zijn. In de tijd van Van Marken en Stork, patriarchale ondernemers die hun personeel een bevoorrechte positie gaven t.o.v. de rest van de arbeidersklasse, die over het algemeen bloot stond aan armoede en willekeur, hadden degenen die van gunstige regelingen profiteerden alle reden om dankbaar te zijn jegens hun directies, en deze — overigens ook uit eigenbelang — trouw te blijven. Thans zijn de verhoudingen geheel anders. De arbeidsvoorwaarden zijn praktisch overal behoorlijk en komen tot stand na onderhandeling tussen gesalarieerde managers en vertegenwoordigers der vakbonden. Door de directie gedane concessies worden dan ook niet meer geheel op haar credit geschreven. Alle sociale voorzieningen worden gevoeld als in onderhandeling verworven. Op zijn allerbest kan invoering van een winstdelingsregeling hetzelfde effect hebben als iedere andere sociale voorziening: zij maakt eenmaal een aangename indruk en wordt daarna als vanzelfsprekend aanvaard. Komen er echter moeilijkheden, dan bewerkt winstdeling het tegendeel van een goede geest in het bedrijf. Moet, bijv. voor bedrijfsuitbreiding, winst worden ingehouden, dan kan het winstaandeel de werknemers wel eens tegenvallen, hetgeen tot spanningen en wrijvingen aanleiding kan geven.

ad 5. Aan de redenering, dat winstdeling behoort tot de kenmerken van het vooruitstrevende ondernemingsbeleid en dat zij moet worden ingevoerd om psychologische en sociaal-pedagogische redenen, ligt de gedachte ten grondslag, dat de onderneming meer dan tot nu toe een arbeids-, levens- en lotgemeenschap moet zijn. Hoewel Dr. Rijkens deze laatste mening deelt, impliceert dat niet, dat hij alle tot dit doel aangeprezen middelen kritiekloos wil aanvaarden. Voor het versterken van het gemeenschapsgevoel in de ondernemingen acht hij respect voor, vertrouwen in en openhartigheid jegens de medewerkers een beter middel dan winstdeling. Respect, vertrouwen en openhartigheid leiden tot overleg, tot het betrekken van de medewerkers, de ondernemingsraden, fabriekskernen en kantoorcommissies in het beraad van de directie over aangelegenheden waarbij de personeelsleden zijn betrokken. Een stelselmatig en goed volgehouden gemeenschappelijk beraad in deze zin is voor de groei van het gemeenschapsgevoel van bijzonder grote beteke-

nis. Dit alles kan echter pas tot zijn recht komen op basis van uitgesproken gunstige arbeidsvoorwaarden. Speciale betekenis kent Dr. Rijkens in dit verband toe aan de bestaanszekerheid der werknemers: bestendigheid van werkgelegenheid, het gevoel van vastheid en veiligheid zijn volgens hem op de duur van oneindig grotere betekenis dan een statutaire of contractuele winstdelingsregeling.

Het zou de bedrijfsverhoudingen echter niet ten goede komen indien men in tijden van voorspoed het personeel niet liet medeprofitieren van de winst. De gratificatie in bijzonder goede jaren, als uiting van erkentelijkheid voor de voorspoed en voor de wijze waarop het personeel zijn taak heeft verricht, juicht Dr. Rijkens van harte toe. Deze resultatengratificatie mag evenwel, om zinvol te blijven, geen automatisch karakter krijgen. „De directie moet zich trouwens”, besloot de heer Rijkens, „krachtens haar verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de onderneming, het recht voorbehouden om van jaar tot jaar te bezien wat op dit gebied mogelijk is, gezien de liquiditeit, de investeringsnoodzaak, de marktvooruitzichten, de concurrentiemogelijkheden en dergelijke — overwegingen, die zij ook laat gelden bij haar beslissing over het dividendvoorstel, omtrent de hoogte waarvan zij ook geen statutaire dwang kan accepteren. Maar wanneer de directie, na overweging van al deze omstandigheden, een vrijwillige gratificatie uitkeert op tijdstippen, wanneer daartoe aanleiding bestaat en in een omvang, die haar dankbaarheid uitdrukt voor een uitzonderlijk gunstig jaar, zet zij daarmee een waardig sluitstuk op alle materiële voorzieningen en organisatorische maatregelen, die tezamen de kenmerken vormen van het goed geleide, harmonische en efficiënt werkende bedrijf”.

Discussie.

Het zal de lezer, die ons tot nu toe in het volgen van Dr. Rijkens betoog heeft gevolgd, vooral indien hij zich voor ogen heeft gehouden dat wij vele belangwekkende details niet hebben kunnen vermelden, duidelijk zijn, dat het voor de officiële debaters geen eenvoudige taak was 's inleiders beschouwingen te bestrijden. Temeer, omdat hij zich, naar wij reeds deden uitkomen, had gedistantieerd van de huidige loonpolitieke situatie, terwijl de debaters — die, als wij het goed hebben begrepen, juist dóór de recente ontwikkeling dezer situatie bij de voorbereiding hunner kritiek in tijdnood waren geraakt — daarop in sterke mate het accent legden en daardoor meer aanvullend dan kritiserend betoogden. Dit laatste verklaart tevens, dat zich tegen het einde der discussie een debat tussen de officiële critici onderling ontspoon.

Het is, dunkt ons, Drs. De Pous, wie de verdienste toe komt het debat de nodige fleur te hebben gegeven. In een badinerend betoog vroeg hij zich, na enkele inleidende opmerkingen te hebben gemaakt, af of de winstdeling een bijdrage kan vormen tot de opbouw van een verantwoorde maatschappelijke orde. Hij wenste deze vraag te bezien van uit het gezichtspunt van een rechtvaardige en doelmatige inkomensverdeling. De vragen die zich hierbij voordoen zijn: 1. welk systeem van loonvorming dient dan te worden gevolgd en 2. welke feitelijke inkomenshoogte moet in zulk een systeem als economisch verantwoord en sociaal gerechtvaardigd worden beschouwd. De behandeling van de eerste vraag moeten wij om wille van de beschikbare ruimte laten rusten.

Bij de tweede vraag stuit men, aldus Drs. De Pous, op de essentiële kwestie of de arbeider recht heeft op

aandeel in de overwinst, opdat arbeiders, managers en verschaffers van risicodragend kapitaal in dezen gelijk worden behandeld. Het komt hem nl. voor dat met de door Dr. Rijkens geschetste stabilisatie der inkomens van deze groepen, de overwinst niet verdwenen zal zijn, waardoor de vraag blijft aan wie die overwinst dient toe te vallen. Deze vraag is slechts te beantwoorden indien bekend is aan welke productiefactor deze winst is te danken. Met het leggen van een causaal verband is echter nog geen ethische rechtvaardiging voor de toedeling van de overwinst verkregen.

De S.-E.R. heeft echter een uitspraak gedaan, die voor dit vraagstuk van grote betekenis is. Als macro-economische norm voor de loonpolitiek heeft deze nl. gesteld, dat het redelijk is, dat de diverse categorieën inkomenstrekkers van de stijging van het nationaal inkomen een evenredig deel ontvangen. Wanneer dus bijv. door een plotselinge toeneming van de vraag in het buitenland de exportprijzen oplopen, de ruilvoet verbetert en het nationaal inkomen stijgt, hetgeen tot uitdrukking zal komen in het ontstaan van overwinsten in verschillende sectoren van het Nederlandse bedrijfsleven, dan brengt de norm van de S.-E.R. mee, dat — nu het nationaal inkomen per hoofd is gestegen — ook het looninkomen per werknemer een evenredige stijging dient te ondergaan³⁾. M.a.w., aldus Drs. De Pous, „micro-economisch gezien betekent de overeengekomen norm, welke voor de hedendaagse loonpolitiek wordt gebezigd, dat de werknemers recht hebben op een deel van de overwinst”.

Vervolgens stond Drs. De Pous uitvoerig stil bij de wijze, waarop een op grond van deze norm verantwoorde en rechtvaardig geachte inkomenstoename aan de inkomenstrekkers moet worden doorgegeven. Hij betoogde o.a. dat in de beloning der productiefactoren tevens de economische waarde dezer factoren tot uitdrukking moet worden gebracht, opdat aldus een prikkel voor de meest efficiënte aanwending wordt verkregen. Op zeer korte termijn kan dat door middel van winstdelings-systemen. Na nog te hebben gewezen op het feit, dat z.i. de mogelijkheden om de gunstige rentabiliteitspositie van een onderneming in uitgesproken gunstige arbeidsvoorwaarden tot uitdrukking te brengen, beperkt zijn door de sterke interdependentie tussen de lonen in de diverse ondernemingen, besloot de heer De Pous als volgt: „Het geheel overziende... kom ik tot de conclusie dat zowel op principiële als op praktische gronden een uitbreiding van de winstdeling, uiteraard langs vrijwillige weg, volkomen aangepast aan de eigen aard van de individuele onderneming of bedrijfstak, en ingevoerd in overleg met de werknemersvakbeweging die hier een belangrijke adviserende en bemiddelende rol kan vervullen, een logisch en noodzakelijk sluitstuk vormt van het Nederlandse systeem van loonvorming, opdat aldus een — zij het bescheiden — bijdrage worde geleverd voor het verkrijgen van een evenwicht tussen coördinatie en differentiatie, tussen individuele en collectieve verantwoordelijkheid, tussen ondernemingsgewijze vrijheid en maatschappelijke gebondenheid”.

De tweede officiële debater, Drs. D. Roemers, kon zich in sterke mate met de beschouwingen van Dr. Rijkens verenigen. Hij was van mening, dat de winstdeling na de oorlog zo in betekenis is toegenomen, omdat zij als concurrentievorm op de gespannen arbeidsmarkt dienst kon

doen. Grote sociaal ethische betekenis kende hij toe aan het toenemend stabilisatiestreven in de maatschappij. Voorts meende hij, met Dr. Rijkens, dat winstdeling niet als prestatieprikkel kan dienen. Daarvoor zou nl. een causaal verband tussen prestatie en winst aanwezig moeten zijn. In de moderne opbouw der loonpolitiek is het verband tussen prestatie en beloning sterker tot uitdrukking gebracht dan met winstdeling mogelijk zou zijn. Ten slotte zouden slechts weinig werknemerscategorieën bij winstdeling in de welvaartstoename delen. Coördinatie van de loonpolitiek achtte Drs. Roemers dan ook in deze — hoewel hij zeide niet dogmatisch tegen elke loondifferentiatie gekant te zijn — van meer belang.

Behalve de officiële debaters hebben nog enkele andere aanwezigen het woord gevoerd. Het zou ons te ver voeren al het gesprokene hier de revue te laten passeren. Slechts zij vermeld, dat Drs. Derksen zich afvroeg, waarom geen aandacht aan de kwantitatieve zijde van het vraagstuk en aan de functie van de winst als ondernemersstimulus was geschonken, dat Prof. Dr. J. L. Mey zich een principieel tegenstander van winstdeling betoonde en dat Mr. Van Leeuwen o.a. nog een extra lans brak voor hetgeen Dr. Rijkens oneigenlijke (niet-statutaire) winstdeling had genoemd. Zij, en de officiële debaters, hebben het de inleider, doordat hij in gevolge zijn afstandnemen van de actuele loonpolitieke situatie op dit punt niet behoefde in te gaan en bovendien het begrip rechtsaanspraak als integrerend bestanddeel in zijn definitie had opgenomen, niet moeilijk gemaakt. Het slot van de discussie ontspan zich tussen Drs. De Pous en Drs. Roemers, die beiden nog eenmaal het woord voerden. De eerste wees erop, dat winstdeling wel eens het alternatief kan zijn van loonsverhoging en dat de sociale spanningen als gevolg van het verminderen van het winstaandeel in depressietijd geringer zullen zijn dan die, welke voortvloeien uit loonsverlagingen. Winstdeling is bovendien een middel om in deze tijd van gecoördineerde loonpolitiek een mogelijk verschil in rentabiliteit tot uitdrukking te brengen. Drs. Roemers tenslotte verdedigde het standpunt, dat de welvaartsstijging der arbeiders in de toekomst niet uit winstdeling dient voort te vloeien. Hij is van oordeel dat het reële welvaartspeil van de arbeiders door de gevoerde loonpolitiek hoger is, dan zonder deze loonpolitiek het geval zou zijn geweest. Van gedifferentieerde loonpolitiek zouden de zwakstaande werknemers en de vergeten groepen het slachtoffer worden.

Slotopmerking.

De „winst” van deze — goed georganiseerde — Landdag is gelegen in het feit, dat de deelnemers van de visie van een aantal deskundigen op het vraagstuk der winstdeling hebben kunnen kennismaken en hun eigen inzicht in deze materie hebben kunnen verdiepen. In deze „winst” hebben alle aanwezigen, krachtens hun „rechtsaanspraak” op het bijwonen van de Landdag kunnen delen. Het contractuele aandeel in deze „winst” heeft de deelnemers, naar wij konden vaststellen, niet teleurgesteld. Dit legt — als wij de strekking van Dr. Rijkens betoog goed hebben begrepen — juist dóór het contractuele element in deze „winstdeling”, op de schouders der organisatoren van de volgende Landdag min of meer de plicht ook volgend jaar een grote „winstuitkering” te doen. Zulks ter handhaving van de goede verhoudingen in de „onderneming”, die het organiseren van een Landdag nu eenmaal is!

³⁾ Een soortgelijk geval zal zich voordoen, indien in de volkshuishouding een stijging van de monopoliegraad optreedt, die gepaard gaat met een stijging van het nominaal nationaal inkomen.

De Amerikaanse termijnhandel in granen en het steunprijsstelsel

Het is een bekend verschijnsel, dat de termijnhandel in granen in omvang afneemt in landen, waar de overheid in de prijsvorming daarvan ingrijpt. Naarmate het prijsniveau door dit ingrijpen wordt gestabiliseerd of zelfs gefixeerd, vermindert immers de mogelijkheid en behoefte om speculatieve posities in te nemen, tenzij het gevoerde overheidsbeleid zo instabiel is, dat dit op zichzelf een factor voor speculatie gaat worden.

Op het eerste gezicht is het merkwaardig, dat ondanks het gevoerde landbouwbeleid — en wij weten allen hoe diep dit in de landbouweconomie heeft ingegrepen — in de Verenigde Staten nog altijd een levendige termijnhandel in granen plaatsvindt. Vooral in verband met het feit, dat de termijnhandel in granen in Nederland slechts moeilijk op dreef schijnt te kunnen komen, lijkt het interessant na te gaan op welke wijze in de Verenigde Staten de toepassing van de landbouwpolitiek haar invloed heeft doen gelden op de termijnhandel.

Een overzicht van het volume van de termijnhandel in granen in de Verenigde Staten over de periode 1928-1954 laten wij hier volgen.

Termijntransacties in granen in de Verenigde Staten a)
1928 - 1954

Jaar beginnende 1 mei	Tarwe	Maïs	Haver	Rogge
		(in miljoenen bushels)		
1928	12.195	5.361 b)	692	442
1929	19.607	4.134 b)	945	644
1930	10.063	4.740 b)	841	498
1931	10.147	1.907 b)	382	342
1932	10.890	3.586 b)	571	256
1933	10.093	3.230 b)	1.457	495
1934	8.097	2.855 b)	837	425
1935	8.644	1.829 b)	655	258
1936	11.659	2.816 b)	1.506	411
1937	9.752	1.630 b)	417	207
1938	5.505	1.575	330	185
1939	8.375	1.392	431	409
1940	4.783	796	249	266
1941	3.831	1.236	524	790
1942	2.703	851	611	1.470
1943	2.642	c)	726	3.031
1944	2.425	491	1.090	3.979
1945	1.474	117	2.438	1.964
1946	2.322	2.609	3.906	nihil
1947	5.768	3.799	2.669	21
1948	5.515	3.678	1.176	125
1949	4.202	2.013	1.048	582
1950	4.676	2.237	1.617	576
1951	4.342	2.640	2.239	427
1952	3.781	2.811	2.421	703
1953	4.763	2.344	1.233	725

a) Ontleend aan Agricultural Statistics, 1939, voor de jaren 1928 t/m 1937; voor latere jaren aan Statistical Abstract of the U.S.A., 1946 en 1955.

b) Gegevens hebben betrekking op de periodes 1 november t/m 31 oktober.

c) Termijnhandel in maïs gesloten per 25 juni 1943.

Alvorens te analyseren hoe het Amerikaanse landbouwbeleid in concreto ingrijpt in de termijnhandel, zij zeer in het kort gereleveerd hoe de boer door zijn Regering wordt gesteund en wel met name op welke wijze de Regering een bodem in de markt legt voor de verschillende produkten. Het is hierbij niet noodzakelijk om bijzondere aandacht te schenken aan details als per produkt of groep van produkten variërende steunprijsmaatregelen; ook niet aan het verschil tussen „rigide” en „flexibele” steunprijzen en dergelijke varianten. Wij nemen als voorbeeld het produkt tarwe, dat tot en met oogst 1954 werd gesteund op 90 pCt. van de pariteitsprijs, en eerst daarna — onder het flexibele steunprijsstelsel — gesteund moet worden op een niveau dat kan

variëren van 75 tot 90 pCt. van de pariteitsprijs. De Commodity Credit Corporation (C.C.C.), een door de Amerikaanse Regering opgericht en „federally chartered” lichaam, is gemachtigd de Amerikaanse tarweproducent een lening aan te bieden, of een zgn. „purchase agreement” met hem aan te gaan, gebaseerd op de geldende steunprijs. In beide gevallen is de boer een rente verschuldigd ad 3½ pCt. per jaar. De C.C.C. mag haar voorraden — die eerst in haar volle eigendom overgaan nadat de lening, dan wel de koopovereenkomst is verlopen — in het binnenland slechts afzetten tegen een prijs gelijk aan 105 pCt. van de dan geldende steunprijs vermeerderd met „reasonable carrying charges”.

Men kan zich onder dit stelsel nu twee situaties voorstellen:

a. *De vrije marktprijs voor tarwe is gelijk aan of hoger dan de steunprijs.* In dit geval bestaat er voor de tarweproducent dus geen aanleiding een beroep te doen op de C.C.C. De termijnhandel in tarwe zal dan in staat zijn, zijn traditionele functie vrijelijk uit te oefenen, zij het binnen bepaalde grenzen. De grens naar beneden immers is gefixeerd door het steunprijsniveau, want, indien de vrije marktprijs gaat dalen tot of beneden dit niveau, zal de boer zijn tarwe belenen bij de C.C.C. Indien het steunprijsstelsel verder perfect werkt, en wel in die zin, dat het inderdaad een vaste bodem in de markt legt, heeft speculatie op een lagere prijs dan de steunprijs geen enkele zin. De grens naar boven wordt bepaald door de prijs, die de C.C.C. moet maken bij verkoop van in haar bezit zijnde voorraden, en de omvang van deze voorraden ten opzichte van de in het vrije verkeer beschikbaar zijnde en beschikbaar komende hoeveelheden. Zijn de C.C.C.-voorraden zeer omvangrijk, zoals bijvoorbeeld thans het geval is — namelijk ruim 1 mrd. bushels — dan is het duidelijk, dat de wettelijk voorgeschreven prijslimiet van 105 pCt. van de steunprijs plus „reasonable carrying charges” voor de termijnhandel de uiterste limiet betekent en zulks tevens op langere termijn.

b. *De vrije marktprijs voor tarwe is gelijk aan de steunprijs, of heeft de tendentie te dalen beneden de steunprijs.* Wij moeten ons nu een situatie voorstellen, waarin het aanbod de vraag overtreft bij een prijs gelijk aan de steunprijs. Een situatie dus, als die waarin wij ons thans inderdaad ten aanzien van een groot aantal agrarische produkten bevinden. De „vrije marktprijs” zal zich in een dergelijk geval stabiliseren op de steunprijs op voorwaarde, dat het steunprijsstelsel perfect werkt. De conclusie ligt voor de hand, dat de termijnhandel dan in zoverre in zijn functie beperkt zal worden, dat, waar een deel van de produktie opgenomen zal worden in de regeringsvoorraden, niet de gehele oogst ter vrije markt zal verschijnen. De prijslimiet naar beneden ligt op het niveau van de steunprijs en wat de prijslimiet naar boven betreft, zal men kunnen speculeren op een in de toekomst weer oplopende prijs als gevolg van een om welke reden, dan ook verwachte toename van de vraag, of een verwachte afname van het aanbod. Ook hier wordt dan de prijsgrens naar boven bepaald door de C.C.C.-verkoopprijs en de omvang der surplusvoorraden.

Laten wij echter de voorwaarde, „dat het steunprijsstelsel perfect werkt” vallen — hetgeen impliceert, dat ook de mogelijkheid zeker niet is uitgesloten dat de „vrije

marktprijs" daalt beneden de door de Amerikaanse Regering vastgestelde steunprijs — dan is het duidelijk, dat zich voor de termijnbeurs allerlei additionele mogelijkheden voordoen, om zijn traditionele functie weer op te vatten. Voor het doel van onze analyse is het dus van groot belang om na te gaan in hoeverre de in de Verenigde Staten gevolgde landbouwpolitiek al of niet heeft geresulteerd in een perfecte stabilisatie van de prijzen van de gesteunde produkten.

De praktijk wijst reeds direct uit, dat zulks zeer zeker niet het geval is. De situatie varieert weliswaar gradueel van produkt tot produkt. Nemen wij het produkt maïs als voorbeeld.

Gedurende het oogstjaar 1954/55 werden op een totale oogst van ruim 3.100 mln. bushels maïs, slechts 259 mln. bushels bij de C.C.C. „beleend". Het onmiddellijke gevolg was dan ook, dat — gegeven een overvloedig aanbod van andere voedergranen — de „vrije marktprijs" van maïs in de afgelopen maanden zelfs daalde tot een niveau van \$ 1,10 - \$ 1,20 per bushel, bij een steunprijs van \$ 1,58 per bushel. De voornaamste oorzaken voor dit verschijnsel waren de volgende:

- a. slechts de maïsproducenten, gevestigd in het voornaamste produktiegebied, de „commercial corn area", komen in aanmerking voor een C.C.C.-lening, conform de Wet;
- b. slechts die producenten, die zich houden aan areaalbeperkingen en „marketing quotas", zijn gerechtigd een C.C.C.-lening voor de volle steunprijs aan te vragen;
- c. de producenten zijn niet verplicht hun oogst onder het steunprijsprogramma te brengen; met andere woorden: er bestaat dus geen inleveringsplicht;
- d. slechts de oorspronkelijke producenten kunnen op hun eigen oogst een lening aangaan; is hun produkt eenmaal in andere handen overgegaan, dan komt het dus niet meer in aanmerking voor prijssteun.

Conclusie: in de situatie als hierboven geschetst kon de termijnbeurs in maïs vrijwel ongehinderd functioneren.

Er zijn nog een aantal andere factoren, die de „perfecte werking" van het Amerikaanse steunprijsstelsel verhinderen, en die interessant genoeg zijn, om hier in het kort samen te vatten.

In de eerste plaats kunnen bepaalde variëteiten of kwaliteiten van een gesteund produkt een premie bedingen. Wij denken hier bijvoorbeeld aan een produkt als durum-tarwe, welks prijs nog steeds belangrijk boven het steunprijsniveau van tarwe in het algemeen ligt, en wel vanwege de zgn. „eiwitpremie", betere bakkwaliteit enz. In dit verband is het wellicht goed nog eens te herinneren aan één van de zeer nadelige gevolgen van de in de Verenigde Staten gevoerde landbouwpolitiek en wel, dat bepaalde producenten geen of onvoldoende aandacht meer schenken voor de kwaliteit van hun produkten. Zij produceren slechts de „pakhuizen van de Regering" en zij bekommeren zich nauwelijks meer om de eisen van hun afnemers. Het is dan ook verheugend, dat in de thans in het Congres in behandeling zijnde nieuwe landbouwwet althans een poging is gedaan om een „premie" te geven op de verbouw van tarwe van betere kwaliteit, hoewel moet worden betwijfeld, of deze, gezien de gestelde voorwaarden, succesvol zal zijn.

Waar de C.C.C. eist, dat produkten, waarop een lening

is aangevraagd, worden opgeslagen — voor de duur van de lening — in door haar goedgekeurde pakhuizen, kan een gebrek aan pakhuisruimte, zoals in de afgelopen jaren herhaaldelijk is voorgekomen, als gevolg hebben, dat bepaalde gedeelten van de produktie niet voor een lening in aanmerking komen.

Indien de oogst geen langdurige opslag kan verdragen, is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat pakhuishouders zullen weigeren, deze voor opslag te aanvaarden. Deze factor kan in het bijzonder belangrijk zijn wanneer er een grote vraag naar pakhuisruimte bestaat en de pakhuishouder in staat is enige discriminatie toe te passen bij de keuze van zijn cliënten. In zulk een geval is de boer andermaal verplicht zijn produkt op de „vrije markt" af te zetten, tegen iedere prijs, die hij daar kan maken, terwijl hij anderzijds de druk op de prijzen in de „vrije markt" vergroot. Hier komt de termijnbeurs in functie, zowel in zijn risicobeperkende als in zijn speculatieve functie.

Er zijn nog altijd bepaalde groepen in de Amerikaanse landbouw, die zich ten principale niet kunnen verenigen met het naar hun mening naar „dirigisme" riekende landbouwbeleid en die derhalve weigeren hun produktie onder het steunprijsstelsel te brengen. Ook indien deze groep als totaal genomen niet groot is, dan bestaat toch het gevaar, dat, indien zij lokaal geconcentreerd is, zij een belangrijke drukkende invloed op de prijsvorming op lokale markten kan uitoefenen.

Samenvattend kunnen wij concluderen, dat er een groot aantal factoren werkzaam is, dat de „perfecte werking" van het Amerikaanse steunprijsstelsel verhindert en het is juist deze imperfectie, die de mogelijkheid opent voor het blijven functioneren van de termijnhandel in granen in de Verenigde Staten. In één opzicht heeft het ingrijpen van de Amerikaanse Overheid het speculeren op de termijnmarkten als zodanig wellicht zelfs bevorderd door middel van een vóór het jaar 1933 onbekend element, namelijk: de speculatie ten aanzien van de beslissingen, die Congres en Administratie in de toekomst zullen nemen. Hierbij kan men denken aan principiële herzieningen van het landbouwbeleid, doch ook aan de jaarlijkse vaststelling van steunprijzen, die voor een deel zijn overgelaten aan de discretie van de Minister van Landbouw, en andere zuivere uitvoeringsbeslissingen. Ook de door de Administratie eventueel onder druk van het Congres te voeren surplusafzetpolitiek moet haar invloed op de termijnbeurs doen gelden.

Bezien wij de cijfers inzake de omvang van de thans nog plaatsvindende termijntransacties in granen in vergelijking met die over de jaren vóór de invoering van het „moderne" landbouwbeleid, dan kan men niet aan de conclusie ontkomen, dat ook thans nog, zelfs in de zo gereguleerde Amerikaanse landbouweconomie, kwantitatief zowel als kwalitatief een ruime plaats open is gebleven voor de zovleel „natuurlijker" prijsstabiliserende functie van de termijnhandel.

Washington D.C.

Dr. Ir. R. L. BEUKENKAMP.

Abonneert U op E.S.B.

INGEZONDEN STUKKEN**Kartelpolitiek, fiscale politiek en coöperaties**

Mr. J. W. van der Zanden te 's-Gravenhage schrijft ons:

Drs. A. A. van Ameringen betoogt in „E.-S.B.” nr. 2015 van 1 februari 1956 onder andere, dat ondernemers de coöperaties mogen uitsluiten, boycotten en achteruitzetten, omdat het Besluit op de Vennootschapsbelasting de coöperaties zou bevoorrechten.

Deze redenering is voor mij als jurist onbegrijpelijk. Indien het Besluit Vennootschapsbelasting werkelijk — zoals *Van Ameringen* stelt — de coöperaties bevoordeelt, dan is dit blijkbaar rechtstreeks of middellijk de wil en bedoeling van de Nederlandse wetgever in formele zin,

Mr. Drs. L. M. A. van Rooij te Amsterdam schrijft ons:

In Economisch-Statistische Berichten van 1 februari 1956, blz. 89, komt Drs. A. A. van Ameringen op voor een gelijke behandeling op alle terreinen door de Overheid van de „speculatieve” bedrijven en de coöperaties. De heer Van Ameringen meent te constateren, dat bij het kartelbeleid de Overheid restricties door het bedrijfsleven t.a.v. de coöperaties, z.i. niet ten onrechte, als ongewenst beschouwt, dat dezelfde Overheid daarentegen deze coöperaties in fiscaal opzicht begunstigt. Dit laatste zou inderdaad een bijzonder kwade zaak zijn, gezien het grondwettelijk voorschrift, dat er geen privileges mogen bestaan op het stuk van de belastingen. Gelijke monniken, gelijke kappen, zo concludeert de heer Van Ameringen.

Met deze conclusie zal ieder het wel van harte eens zijn. De vraag echter rijst, of het verschil tussen de kap, die de fiscus aan de coöperaties aanmeet en hetzelfde kledingstuk, dat zij de overige aan de vennootschapsbelasting onderworpen lichamen dwingt te dragen, niet misschien correspondeert met een verschil in schedelafmetingen. Wanneer zou blijken, dat de verschillende fiscale behandeling is gebaseerd op een onderscheid in structuur en positie van deze lichamen, zou de Overheid het verwijt ontgaan de Grondwet te hebben geschonden.

De bezwaren van de heer Van Ameringen richten zich tegen de bepaling in het Besluit op de Vennootschapsbelasting, waarbij „omzetdividenden” van coöperaties met zekere beperkingen tot de bedrijfskosten worden gerekend, hetgeen t.a.v. andere lichamen niet het geval is. Omdat daardoor de concurrentieverhoudingen zouden worden scheefgetrokken, zou deze bepaling veroordeeld zijn.

Het komt ons voor, dat men aldus redenerend, de kwestie te eenvoudig stelt. Om de fiscale positie van coöperaties te beoordelen, dient men iets dieper op de plaats van de vennootschapsbelasting in het Nederlandse fiscale systeem en op de structuur van de verschillende ondernemingsvormen in te gaan, waartoe in het kort het volgende moge dienen.

Het Nederlandse systeem van belastingheffing naar de winst van bepaalde associatievormen, leidt in het algemeen tot ten minste dubbele belasting van dezelfde winst, behaald door deze lichamen, voor zover deze aan de gerechtigden wordt uitgedeeld. Maakt een n.v. — het prototype van de subjectief belastingplichtigen voor de ven-

gevormd door Koning en Staten-Generaal. Daaraan kunnen de ondernemers geen recht, zelfs geen enkel moreel recht, ontlenen tot vergeldingsmaatregelen in de vorm van uitsluiten, boycotten of achteruitzetten van de coöperaties. Het staat die ondernemers natuurlijk als iedere Nederlander vrij, te pleiten voor een wijziging van het Besluit Vennootschapsbelasting. Maar hoe kunnen zij als Nederlandse staatsburgers in gemoede menen, dat zij de beweerde fiscale bevoorrechtiging van de coöperaties mogen doorkruisen en te niet doen met behulp van kartelafspraken? Meent *Drs. Van Ameringen* nu werkelijk, dat dit in een democratische staat behoorlijk, geoorloofd en toelaatbaar is?

nootschapsbelasting — een bepaalde winst, die geheel aan aandeelhouders wordt uitgekeerd, dan wordt deze winst eerst getroffen door de vennootschapsbelasting bij de n.v., daarna door de inkomstenbelasting bij de afzonderlijke aandeelhouders. Is één van deze aandeelhouders zelf weer n.v., dan vindt er in de meeste gevallen zelfs minstens driemaal heffing plaats over hetzelfde winstbedrag. Maakt een vennootschap onder firma winst, dan wordt deze fiscaal onmiddellijk aan de vennoten toegerekend en uitsluitend bij hen door de inkomstenbelasting getroffen.

De reden voor deze dubbele heffing over winsten van de n.v., die zonder nadere rechtvaardiging discriminerend zou werken ten ongunste van deze bedrijfsvorm, wordt vrij algemeen hierin gevonden, dat de n.v. in het huidige maatschappelijke bestel een grote mate van zelfstandigheid heeft verkregen; dat de n.v. zich als een zelfstandig lichaam heeft geschoven tussen de aandeelhouders enerzijds en de personen of lichamen, waarmede de n.v. als afnemer of leverancier in zakelijke relatie staat anderzijds. Formeel moge men de aandeelhouders als eigenaren van de onderneming beschouwen, in feite zijn zij in vele gevallen nog slechts geldschietters, postconcurrente crediteuren zonder wezenlijke invloed op het beleid van het bestuur. De n.v. is een eigen leven gaan leiden, los van dat van de aandeelhouders. Haar doel is niet meer uitsluitend het verschaffen van zo hoog mogelijke jaarlijkse uitkeringen; zij streeft naar een eigen continuïteit en inwendige versterking, getuige de omvang van zelf-financiering. Dientengevolge kan men bij de n.v. spreken van een eigen draagkracht, afgezonderd van die van haar aandeelhouders.

Wij willen hier zeker niet beoordelen, of deze motivering van de dubbele heffing van winsten, behaald door een n.v., voor alle gevallen of zelfs überhaupt opgaat; wel echter menen wij, dat het de enige rechtvaardiging is, die, althans bij de huidige hoogte van de tarieven, in aanmerking kan komen.

Bij de coöperatie, meer in het bijzonder bij de producentencoöperatie, ligt de zaak principiële anders. Onder producentencoöperatie verstaan wij hier, in tegenstelling tot de verbruikcoöperatie, de coöperatie die werkt ten behoeve van de landbouw-, industrie- of handelsbedrijven van haar leden, zoals bijv. de coöperatieve veiling van

landbouwondernemers en de coöperatieve inkoop-coöperatie van winkelbedrijven. Bij deze producenten-coöperatie — waartoe wij ons verder zullen beperken — is er een, in zekefte zin zelfstandig, lichaam met een eigen rechtsvorm. Deze coöperatie streeft echter niet naar voordelen voor zichzelf ten koste van haar leden-leveranciers of -afnemers. Er is een wezenlijke, niet zoals soms bij de n.v. een accidentele, verbondenheid van het lichaam met de bedrijven van de leden. Reeds uit het feit, dat, zoals de heer Van Ameringen stelt, in vele gevallen nauwelijks van eigen kapitaal sprake is, doch de financiële kurk, waarop de coöperatie drijft, wordt gevormd door de aansprakelijkheid van de leden, blijkt de wederzijdse doordringing van de producentencoöperatie en haar leden. Het zelfstandig ondernemerschap van de coöperatie, d.w.z. het tegemoetreden van economische risico's, ontbreekt in de meeste gevallen. Zeer scherp wordt de positie van de coöperaties in dit opzicht belicht door Adriani-van Hoorn, Het Belastingrecht, IIIe deel, blz. 435. Daar wordt erop gewezen, dat in de bedrijfskolom tussen de coöperatie en haar leden de markt ontbreekt, dat de differentiatie dus onvolkomen is.

Uitgaande van de bestaande belastbaarheid van de winst bij lichamen is het daarom o.i. alleszins redelijk, dat de fiscale wetgever in het Besluit op de Vennootschapsbelasting met de beperkte mate van zelfstandigheid van de coöperatie én met de onvolkomen differentiatie in de bedrijfskolom rekening heeft gehouden in de bepaling van de coöperatie de belasting heeft gehouden in dezelfde mate te vorderen als van andere lichamen. Ons bezwaar tegen de stellingen van de heer Van Ameringen is verder, dat daarin het eigen karakter van de vennootschapsbelasting wordt miskend. Rechtlĳnig doorredenerend op diens

Mr. Ph. C. M. van Campen te Eindhoven schrijft ons:

Onder bovengenoemde titel schreef Drs. Van Ameringen een artikel in „E.-S.B.” van 1 februari jl., waarin verband wordt gelegd tussen kartelpolitiek en fiscale politiek. Daarin wordt de stelling verkondigd, dat, indien in de kartelpolitiek de vrije concurrentie bevorderd wordt door uitsluiting van coöperaties in het handelsverkeer tegen te gaan, vast moet staan, dat de concurrentievoorwaarden voor het coöperatieve en niet coöperatieve bedrijfsleven gelijk zijn. Een dergelijke gelijkheid van concurrentievoorwaarden tussen n.v.'s en coöperaties zou niet bestaan; de laatste zouden fiscaal begunstigd worden en daarmee zou ook in de kartelpolitiek rekening moeten worden gehouden, dan wel zou aan de fiscale begunstiging van coöperaties een einde moeten worden gemaakt.

De fiscale begunstiging van coöperaties is onlangs ook in de Staten-Generaal als feit gesteld; evenwel zonder enige nadere argumentering. Dat was dus bij wijze van slag in de lucht.

Drs. Van Ameringen heeft zich de moeite gegeven aan te duiden op welke gronden aangenomen mag worden, dat coöperaties fiscaal zouden worden begunstigd. M.i. is hij daarin echter niet geslaagd.

De begunstiging ligt naar de mening van Drs. Van Ameringen blijkbaar hierin, dat de coöperatie winst zou kunnen doen afvloeien naar haar leden zonder de tol van de vennootschapsbelasting te passeren, hetgeen bij de n.v. ten aanzien van haar aandeelhouders niet mogelijk zou zijn. Vergeet de heer Van Ameringen echter niet, dat hij bij zijn beschouwingswijze twee niet vergelijkbare situaties aan elkander toetst? Indien een coöperatie haar

betoog, zou men zover komen, dat uiteindelijk over de som van alle nettowinsten, ingecalculeerd in een eindprodukt in alle stadia van de bedrijfskolom, naar dezelfde belastingbedrag van de bedrijven worden gestreefd. Dan echter zou de vennootschapsbelasting nadere tot een omzetbelasting, berekend over de toegevoegde waarde.

Overigens is het duidelijk, dat tegenover de volkomen geïntegreerde bedrijfsvorm de producenten-coöperatie met haar leden bij het bestaande systeem van de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting weer in het nadeel kan zijn. Men denke bijv. aan een grootbedrijf in de detailhandel, vennootschap onder firma, enerzijds en een aantal zelfstandige detaillisten, voor hun inkoop verenigd in een coöperatieve inkoopvereniging, anderzijds. Of er verder bij tussenschakeling van een zelfstandig belastbaar lichaam uiteindelijk meer belasting naar de winst wordt betaald dan bij volkomen integratie hangt steeds af van de verhouding van de tarieven van de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting in iedere afzonderlijke casus-positie.

Het bovenstaande betoog — dat niet de pretentie heeft iets nieuws aan de bestaande literatuur toe te voegen — beperkt zich overigens tot de principiële kant van de zaak. Buiten beschouwing blijven daarbij de vrijwel onoverkomenlijke praktische bezwaren, die de wetgever zou ontmoeten, wanneer hij „omzetdividenten” van coöperaties in hun volle omvang zou trachten te belasten. Deze pogingen zouden o.i. onherroepelijk leiden tot een arbitraire vaststelling van een „Soll-Ertrag” bij de coöperaties. Daarmede zou dan in ieder geval de onbillijkheid ontstaan, dat niet alleen „winsten”, maar ook verliezen zouden zijn belast.

winst uitdeelt aan haar *aandeelhouders*, is zij, over de uitgekeerde winst evengoed vennootschapsbelasting verschuldigd als de n.v. Indien en voor zover een coöperatie haar winst *reserveert*, is zij evengoed als een n.v. over de gereserveerde winst vennootschapsbelasting verschuldigd. Tot hertoe is dus van enige discriminatie geen sprake. Alleen indien een coöperatie haar winst, of beter gezegd eventuele overschotten, uitkeert aan haar leden naar rato van de door hen geleverde of afgenomen goederen, mag zij de hierin resulterende prijsbijlagen of prijsreducties als bedrijfskosten beschouwen. De heer Van Ameringen mag de coöperatie deze mogelijkheid misgunnen, hij zal echter niet kunnen ontkennen, dat wij hier op een geheel ander terrein zijn aangeland, nl. dat van de prijspolitiek van de desbetreffende onderneming.

Er ligt een niet te verwaarlozen verschil tussen een winstuitkering naar rato van de kapitaal deelnemingen en naar rato van de leveranties c.q. afnamen. Het is immers juist de vraag of de zgn. prijsbijlagen c.q. prijsreducties wel uitdelingen van winst zijn. Om deze vraag te beantwoorden, dient men eerst het fiscale winstbegrip te bepalen. Van fiscale winst nu is o.i. eerst dan sprake, indien men aan al zijn verplichtingen heeft voldaan. Tot deze verplichtingen behoren zeker niet in de laatste plaats de betalingen, die men te doen heeft aan zijn leveranciers c.q. afnemers. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de fiscale wetgever reeds vanaf 1914 het standpunt heeft ingenomen, dat prijsbijlagen en prijsreducties als bedrijfskosten moeten worden aangemerkt. Wellicht is de stelling te boud, dat niet ook zonder een uitdrukkelijke bepaling

in deze zin geheel hetzelfde zou gelden. Het doel van de desbetreffende bepaling is dan ook niet anders dan om twijfel hierover te voorkomen.

Maar laten wij aannemen, dat de heer Van A. dit fiscale winstbegrip niet het zijne noemt, en dat hij alles wat een coöperatie uitkeert aan haar leden boven de normale prijs in beginsel als belast zou willen beschouwen, dan nog mag hij niet spreken van discriminatie in dit opzicht tussen coöperatie en n.v. Ongetwijfeld zou dan ook het artikel van de heer Van A. anders hebben geluid, indien hij had kunnen kennismaken van het recente arrest van de H.R. van 2 november 1955, B.N.B. 1955/393. Het ging hier over een n.v. die een drukkerij exploiteert en in haar statuten een bepaling had opgenomen, krachtens welke 45 pCt. van haar overwinst ten goede komt aan haar afnemers van drukorders en bestellingen van ten minste f. 100, in verhouding van het bedrag hunner afname. De H.R. besliste, dat de winstuitdelingen, welke deze n.v. krachtens genoemde bepaling aan haar afnemers deed, op grond van het bepaalde in art. 13, onderdeel 1, letter c. van het Besluit op de Vennootschapsbelasting als bedrijfskosten mochten worden beschouwd. Let men erop, dat deze afnemers alle aandeelhouders waren, dan kan men moeilijk langer de stelling volhouden, dat art. 13 lid 4 een discriminatie ten faveure van de coöperaties inhoudt. Het tegendeel is waar.

Van de bedrijfsuitkomsten afhankelijke prijsbijslagen en wanneer uitsluitend een gebonden groep van leveranciers en klanten daarvoor in aanmerking wordt gebracht, kunnen, evenals winstuitdelingen aan werknemers, als bedrijfskosten worden aangemerkt. A fortiori geldt zulks voor niet van de uitkomsten van het bedrijf afhankelijke prijsbijslagen en reducties. De in art. 13, lid 4 voorkomende beperkingen op deze mogelijkheid zijn derhalve voor de coöperaties nadelige fiscale regelingen, evenals de weigering aan coöperaties van de aan de n.v.'s toegekende deelnemingsvrijstelling van art. 10, lid 3 en evenals de regeling van art. 14, lid 6, welke vaste interesten op verplichte inleggelden voor coöperatieve verenigingen tot belastbare onttrekkingen verklaart. Hoe in het licht van deze laatste bepaling de aftrekbaarheid van de obligatierente als een voor de coöperaties gunstige fiscale regeling kan worden opgevat, zoals in de Tweede Kamer Mr. Van Leeuwen deed, welke opvatting blijkbaar door Drs. Van Ameringen wordt gedeeld, zal wel altijd een raadsel blijven, aangezien de obligatierente voor de n.v. zonder enige wettelijke beperking als financieringslast een bedrijfslast in fiscale zin vormt. Ook in dit opzicht is derhalve de n.v. wettelijk gunstiger gesteld dan de coöperatie.

Blijkbaar bestaat er hier en daar verheugenis over de toezegging van de Minister van Financiën in de Tweede Kamer gedaan, dat een nadere bezinning op het thans vigerende stelsel met betrekking tot coöperaties gerechtvaardigd is. Wij hebben deze verklarings aldus opgevat, dat niet alleen vermeende begunstiging van de coöperaties, die naar onze mening niet bestaan, zullen worden onderzocht, maar eveneens de fiscale achterstellingen, die met het Besluit op de Vennootschapsbelasting ten nadele van de coöperaties in de fiscale wetgeving zijn gebracht.

In ieder geval vertrouwen wij, dat bij de komende herziening van de belastingwetgeving het gehele Nederlandse bedrijfsleven als één man op de bres zal staan voor de fiscale vrijheid om al dan niet van de uitkomsten van het bedrijf afhankelijke toeslagen en afnemersdividenden aan

leveranciers en klanten, waarmede winstuitdelingen aan werknemers kunnen worden gemaakt, als bedrijfskosten in aftrek op de fiscale bedrijfswinst te kunnen brengen. Reeds gevoelt het bedrijfsleven zich minder gelukkig met een op het stuk van afschrijvingen en reserveringen al te gebonden fiscaal winstbegrip. Het zou al heel merkwaardig zijn, indien nu opeens stemmen zouden opgaan uit het bedrijfsleven, dat overigens nogal op zijn vrijheid gesteld is, om — en dat nog wel op het stuk van de prijspolitiek, want daarom gaat het in wezen bij de toekenning van de prijsbijslagen en afnemersdividenden aan leveranciers en klanten — de formele begrenzing van het fiscaal winstbegrip mede daartoe uit te strekken. Want dat is het fiscaal onheil, dat de enkele leden in de Staten-Generaal met Drs. Van Ameringen en een vereniging, die zegt op te komen voor de zelfstandige handel en industrie, bezig zijn over het Nederlandse bedrijfsleven af te roepen, dat nl. afwijkingen van wat men in dit verband wel „normale prijs” of „marktprijs” pleegt te noemen als onttrekkingen tot de belastbare winst zouden worden gebracht.

Zo gezien schijnt het streven van deze enkelingen erop te zijn gericht om, nadat het is mislukt in kartel- en ondernemersafspraken met de coöperaties af te rekenen, thans de fiscale wetgever ertoe te bewegen de coöperatie in haar prijspolitieke werking fiscaal het leven onmogelijk te maken ten detrimente evenwel niet alleen van de coöperaties, maar ook van tal van grootwinkelbedrijven en van combinaties van kleinbedrijven, die door klantenbinding middels prijsreducties een voorsprong op hun concurrenten hebben verkregen. Maar zo gezien, is het ook duidelijk, dat het betoog van Drs. Van Ameringen juist tot de tegengestelde conclusie moet leiden. Indien immers in het algemeen belang niet kan worden toegelaten, dat de coöperaties middels ondernemersafspraken worden buitengesloten van het handelsverkeer en indien derhalve in het algemeen belang de prijszanerende werking der coöperaties niet kan worden gemist, dan zal juist, omdat „de fiscale wetgeving en de economische politiek geen gesloten compartimenten zijn, die luchtdicht van elkaar zijn afgesnoerd” om in de sterk beeldende termen van Drs. Van Ameringen te spreken, in de fiscale politiek dat kartelbeleid moeten worden doorgetrokken en derhalve zal ook fiscaal het coöperatieve prijssysteem met zijn prijsbijslagen en afnemersdividenden, dat meer en meer ook door het niet coöperatieve bedrijfsleven wordt toegepast, moeten worden erkend en wel als onderdeel van een ruim gehouden fiscaal winstbegrip, waarmede het fiscaal belang van het Nederlandse bedrijfsleven alsmede het landbouw- en consumentenbelang zullen zijn gediend. Met de door Drs. Van Ameringen bepleite harmonisatie van kartelbeleid en fiscale politiek zijn wij het eens. Deze zal evenwel, anders dan door Drs. Van Ameringen gesteld, moeten leiden tot een bestendinging en zo nodig verruiming van het fiscaal winstbegrip, welke waarborgt, dat ook in het fiscale recht de vrijheid inzake prijsbijslagen en afnemersdividenden blijft bestaan.

Leeft met Uw tijd mee

Leest de E.-S.B.

NASCHRIFT

Ook naar de opvatting van Mr. Van der Zanden zal het in een democratische staat nog altijd wel zedelijk geoorloofd zijn de tegenpartij te kiezen met wie men wil handeldrijven, hetzij kopen, hetzij verkopen. Hier valt te refereren aan Minister Zijlstra, die in zijn kortgeleden gepubliceerde dialoog met de commissie uit de Tweede Kamer over het wetsontwerp Economische Mededinging ook heeft laten uitkomen dat aan zijn voorgestelde wetgeving geen morele veroordeling van bepaalde ondernemerspraktijken ten grondslag ligt, doch zuiver een afweging ten opzichte van het algemeen belang. Men mag het dus de ondernemers niet kwalijk nemen indien zij hun wettig recht hanteren — al of niet in onderlinge samenwerking — aan een tegenpartij te weigeren transacties aan te gaan. Dit recht kan hun eerst ontnomen worden door de Minister van Economische Zaken op grond van het Kartelbesluit of van de toekomstige wet Economische Mededinging, indien en zover deze Minister een dergelijk handelen of nalaten in strijd acht met het algemeen belang. Op dat moment wordt de staf gebroken over de ondernemers die de coöperaties uitsluiten. Nogmaals: niet op zedelijke motieven, maar op basis van de daarbij betrokken algemene belangen van economische en sociale aard.

Wij hebben in ons artikel duidelijk laten merken dat wij aan het ministeriële standpunt, zoals dit tegenover dergelijke uitsluitingspraktijken is gebleken, een zeer grote mate van redelijkheid toekennen en dat het „de taak is van de Overheid hier op zodanige wijze in te grijpen, dat het evenwicht enigszins wordt hersteld, hetgeen zonder meer in overeenstemming is met het algemeen belang”.

Dat de ondernemers de hun ter beschikking staande wettige middelen gebruiken, mede om zich te beschermen tegen de gevolgen van een voor hen ongunstige regeling van de vennootschapsbelasting, getuigt nog niet van gebrek aan reverentie jegens „Koning en Staten-Generaal”, zelfs niet jegens de bezettende Overheid, die ons met het artikel 13 heeft opgescheept. Mr. Van der Zanden kan dus ook wat dit laatste betreft gerust zijn.

Het lichte hors d'oeuvre, dat Mr. Van der Zanden ons heeft voorgezet, heeft juist ons appetijt gestimuleerd tot het verzwelgen van de meer volumineuze gangen, die de heren Van Rooij en Van Campen hebben opgediend. Voor de vorm van hun polemische bijdragen hebben wij veel waardering. Het is alleen jammer dat de velen, die ons van hun instemming met het bewuste artikel hebben doen blijken, er verder het zwijgen toe hebben gedaan. Niettemin zullen allen, die deze materie enigszins kennen en ook de geachte inzenders, zich ervan bewust zijn, dat wij niet geheel alleen staan in onze opvattingen. Al blijft onze „claque” dus onzichtbaar bij dit „E.-S.B.”-toernooi, zijn opposenten zullen het niet als een gebrek aan beleefdheid beschouwen dat tekenaar dezès op het ogenblik alleen de honneurs tegenover hen waarneemt.

Indien wij het goed zien, bekijkt de heer Van Rooij de zaken in het algemeen meer vanuit de bedrijfseconomische en de heer Van Campen vanuit de juridische gezichtshoek, zij het dan ook dat zij beiden nog weleens van het ene vlak naar het andere overgaan.

De heer Van Rooij ontwikkelt een beknopte filosofie van de N.V. en van de vennootschapsbelasting, welke op zichzelf waterdicht is, doch alleen niet klopt met de

historische feiten. Zoals bekend behoeft dit geen afbreuk te doen aan de schoonheid van een filosofisch systeem. De feiten, zoals deze in de Leidraad op de vennootschapsbelasting naar voren komen, tonen aan dat de hoogte van deze belasting heel nuchter gebaseerd is op de toenmalige nood van de Schatkist en dat men de principiële bouw zoveel mogelijk afgestemd heeft op de Duitse Körperschaftssteuer. Andermaal dus geen reden om van eerbied te zwijmen. Achteraf kan men de gevonden constructie van een keurige theoretische fundering voorzien — in de psychologie noemt men dat rationalisatie —, maar bewijzen doet men hiermee niets. Men kan het ook zo stellen dat de bekende verzelfstandiging van de N.V. juist door de vorm en de hoogte van de vennootschapsbelasting op haar beurt weer een verzelfstandiging van de coöperatie heeft uitgelokt. Het fiscale voordeel dat de vennootschapsbelasting de coöperaties in de schoot wierp, is bij de hoogte van de tarieven dezer belasting zo omvangrijk dat er aldus een krachtige stimulans tot coöperatieve ontwikkeling moet zijn gegeven. Hier werkt dezelfde economische rationaliteit, die de ondernemers ertoe heeft gebracht niet al te karig te zijn met hun aftrekbare bedrijfslasten. Men kan ook vergelijken met het maatschappelijk effect, dat de fiscale faciliteiten voor lijfrenteverzekering op de vorm van de besparingen in Nederland hebben gehad. De praktijk van het economisch leven blijkt zich in het algemeen betref rekenschap te hebben gegeven van de fundamentele betekenis der fiscale data voor de keuzehandelingen der individuen dan zulks tot nog toe bij de economische theorie het geval is. Toch zal ook laatstgenoemde zich niet blind verschuiven.

De grote vraag, waar het thans om draait is in hoeverre men de coöperaties mag zien als economisch-juridische zelfstandigheden op dezelfde manier als de fiscus de niet-coöperatieve rechtspersonen beoordeelt. Onzes inziens doet het hierbij principieel niet ter zake dat er bij de coöperatie een meerdere of mindere verbondenheid met de leden bestaat. Bij de N.V. kan men net zo goed spreken van meerdere of mindere verbondenheid met de aandeelhouders. Er is op dit gebied een uitgebreide scala van mogelijkheden en het hangt er maar van af waar men het accent legt. De heer Van Rooij laat merken dat er zelfs bij de coöperaties enige twijfel mogelijk is. Hij constateert immers dat er bij de producentencoöperaties een in zekere zin zelfstandig lichaam is met een eigen rechtsvorm. „Het zelfstandig ondernemerschap”, zo stelt hij verderop vast, „van de coöperatie, d.w.z. het tegemoetreden van economische risico's, ontbreekt in de meest gevallen” (spatiëring van ons). M.a.w. ook volgens de heer Van Rooij komen er gevallen voor van zelfstandig ondernemerschap bij de coöperaties. Omgekeerd kan men bij heel veel N.V.'s nauwelijks spreken van zelfstandigheid ten opzichte van de aandeelhouders. Het door de inzender terloops ingelaste criterium van het tegemoetreden van economische risico's is ook nogal twijfelachtig. Natuurlijk treedt iedere coöperatie en iedere N.V. risico's tegemoet. Het afwentelen van deze risico's op de leden bij u.a., g.a. of w.a., resp. op aandeelhouders met al of niet volgestort aandelenkapitaal vertoont weer een grote variatie, welke niet schematisch tot een zwart-wit patroon valt terug te brengen. Nog twijfelachtiger achten wij de door de heer Van Rooij geopperde gedachte dat de coöperatie niet naar voordelen streeft voor zichzelf ten koste van haar leden-leveranciers of -afnemers. Dit schijnt te impliceren dat de N.V. zich

verrijkt ten koste van haar aandeelhouders. Misschien trekken wij de consequentie van 'schrijvers uitlating een beetje te ver, maar hij is het hopelijk met ons eens dat deze consequentie niet bepaald een handzame maatstaf is voor een onderscheiden fiscale behandeling van coöperaties en niet-coöperatieve rechtspersonen.

Een uitweg uit dit labyrint van half of helemaal onbruikbare criteria zou naar onze mening gezocht moeten worden in de richting van het begrip der economische markt. Indien het om budgetaire of fiscale redenen noodzakelijk is de tussenschakels in het economisch verkeer afzonderlijk te belasten naar de maatstaf van de behaalde winsten, dan kan een bruikbare richtlijn gevonden worden in de zelfstandigheid van de tussenschakel als economisch subject ter markt tegenover zijn kopers of verkopers. Kopen een aantal boeren of handelaren gezamenlijk en voor gemene rekening in, desnoods met gebruik van een apart administratief en commercieel apparaat, dan zien wij inderdaad een integratie in de bedrijfskolom, die het achterwege laten van één belastingaanslag rechtvaardigt. Zodra een lichaam zich verzelfstandigt ten opzichte van degenen, die het hebben samengesteld en tegenover dezen als afzonderlijk economisch subject optreedt, bijv. door aan- en verkooptransacties met hen te sluiten, dan zien wij een nieuwe geleiding in de bedrijfskolom optreden, wier geleiding immers juist ten opzichte van elkaar worden gedifferentieerd door de economische markt, welke hen scheidt. Zonder een dergelijke „markt bifurcatie” is er integratie, met een dergelijk marktverschijnsel is er differentiatie, ongeacht de personele of institutionele bindingen, die daar doorheen lopen. Met dit criterium zou men tot een zuivere bepaling van het begrip „belastbaar subject” bij de vennootschapsbelasting kunnen komen. Het moge zijn dat zulks technische bezwaren zou meebrengen, de principiële juistheid van deze constructie lijkt ons moeilijk voor betwisting vatbaar. Zouden de coöperaties echter geen zelfstandig karakter ambiëren en zich voordoen als verlengstuk van hun leden, welnu, dan kunnen zij in het kader van exclusieve verkeerovereenkomsten geen aanspraak maken op grotere rechten dan hun individuele leden. M.a.w. aan de gelijke rechten, welke door vele coöperaties geëist worden ten opzichte van kartels, ontvalt dan de economische basis. Het valt ons vaak op, dat enerzijds voorstanders van de coöperatie, indien het hun fiscaal te pas komt, het onzelfstandig karakter van de coöperatie beklemtonen en anderzijds, als het gaat om de inschakeling in het kartelwezen of de P.B.O., de coöperaties als zelfstandige en volledige differentiaties in de bedrijfskolom zien. Men moet hier kiezen of delen en als men, zoals ondergetekende, economische discriminatie tegen de coöperaties onjuist acht, ook geen fiscale discriminatie te hunner gunste en ten nadele van hun concurrenten handhaven.

Maar nu komen wij op de technische bezwaren. Hier treden wij op het terrein van de winstbepaling, waarmee Mr. Van Campen zich speciaal bezighoudt. De heer Van Campen klampt zich vast aan het fiscale winstbegrip, neiging die hij gemeen heeft met vele belastinginspecteurs. Men ziet echter ook wel eens dat sommige inspecteurs, alsook de rechtsprekende colleges en de fiscus zelf achter dit fiscale winstbegrip proberen door te dringen tot de materiële economische werkelijkheid. Men denke bijv. aan de vele vormen van onttrekkingen, waartegen de fiscus zich probeert te beschermen. Ook aan deze onttrekkingen wordt veelal het karakter van „verplich-

tingen” gegeven, zodat de fiscus, wanneer hij zich aan zijn formele winstbegrip hield, daarmee genoegen zou moeten nemen. Bij de coöperatie neemt deze onttrekking een heel bepaalde vorm aan. Hier lopen winstuitdelingspolitiek en prijspolitiek volkomen door elkaar heen en wel vaak op zodanige manier, dat de winst onvindbaar wordt. Dit moge prettig zijn voor de betrokkenen, maar het gaat nog verder dan de op zichzelf reeds voor de coöperatie zo gunstige bedoelingen in materiële zin van de vennootschapsbelasting. Dit blijkt ook duidelijk uit de Leidraad op deze wet welke wij in ons artikel reeds citeerden. De uitzonderingsbepalingen, die Mr. Van Campen notabene nog als een belemmering van de coöperaties ziet — de beste verdediging vormt immers de aanval! — worden in deze Leidraad gemotiveerd met het streven de coöperaties niet te opvallend voor te trekken: „De coöperatieve fabriek mag niet al te zeer in het voordeel zijn bij de speculatieve fabriek”. De dam, die de wet tegen deze al te grote bevoordeling heeft willen opwerpen, is niet tegen de stroom bestand gebleken. De winsten, behaald in een verkeer met niet-leden, worden via de prijsconcessies aan de leden door een rookgordijn gemaskeerd. De belasting van de rente op de verplichte inleggelden is praktisch van geringe betekenis, omdat de coöperaties deze vorm van financiering nauwelijks nodig hebben en beter kunnen terugvallen op bankkredieten, welke voor hen dezelfde fiscale attracties meebrengen als voor de niet-coöperatieve rechtspersonen. In tegenstelling tot de bedoeling van de wetgever zijn de coöperaties dan ook gegaan in de richting van uitdeling of als men wil, wegwerken van hun winsten door middel van hun prijspolitiek, waarmee het door de wetgever toegepaste middel om een al te ostentatieve bevoorrechtiging van de coöperaties te voorkomen, krachteloos is gemaakt. Hiermee is dus de discriminatie zelfs in de zin van de wetgever een feit geworden. Dezer dagen heeft de Regering in haar Memorie van Toelichting op het wetsontwerp inzake voorzieningen voor werkgemersbijdragen aan bouwspaarfondsen haar zienswijze nog eens duidelijk uitgesproken door te verklaren dat uit een oogpunt van rechtvaardige lastenverdeling aan de belastingheffing de eis moet worden gesteld dat „het verworven en beschikbare inkomen in zijn geheel, ongeacht de daaraan te geven bestemming, in de belastingen naar het inkomen wordt betrokken”. In het onderhavige wetsontwerp wijkt de Regering om sociale redenen bewust enigszins van dit principe af, bij de toepassing van de vennootschapsbelasting wordt haars ondanks echter een nog verdergaande bevoorrechtiging van de coöperaties verwezenlijkt dan de wetgever indertijd zelf beoogde.

Ons meningsverschil met Mr. Van Campen ligt nu juist hierin dat wij het gebruiken en daarmee wegwerken van de winst tot het geven van prijsreducties of prijstoeslagen aan de eigenaren van de onderneming reëel economisch als een bestemming van de winst beschouwen en dus evenzeer als elke andere winstvorming belastbaar met vennootschapsbelasting. Wanneer men uitgaat van de zelfstandigheid van de coöperatie als economisch subject ten opzichte van andere economische subjecten, waarmee zij zaken drijft, kan men er geen bezwaar tegen hebben indien de fiscus moeite zou doen zowel haar formele als haar door de praktijk uitgeholde criteria aan te passen aan de economische werkelijkheid. Deze werkelijkheid is, dat de leden van een coöperatie zich vooral daarom het beschikbaarstellen van kapitaal en soms het dragen van kapitaalrisico zonder redelijke vergoeding kunnen veroorloven, omdat zij weten langs de achterdeur van prijs-

concessies dit rendement binnen te krijgen en dan zonder de extra tol te betalen, die andere kapitaalverschaffers zich wel moeten getroosten. Enig verband met de door Mr. Van Campen ten tonele gevoerde afschrijvings- en reserveringsnormen zien wij hier niet.

Wij willen ook nog even ingaan op het door Mr. Van Campen met nauw verholven triomf aangehaalde arrest van de H.R. van 2 november 1955. Bij de interpretatie hiervan treedt het fundamentele verschil tussen juristen en economen in het volle daglicht. Ons is het onverschillig of samenwerkende bedrijven voor het bereiken van hun belastingvrijdom gebruik maken van de coöperatieve rechtsvorm en daardoor kunnen terugvallen op art. 12 lid 4 dan wel de voorkeur geven aan de vennootschapsvorm en daarvoor kunnen profiteren van een „loophole” in art. 13 lid 1c. Dit arrest van de H.R. maakt wellicht nog geen definitieve beoordeling mogelijk; het is nl. zeer de vraag, of de H.R. op een even welwillende wijze zou hebben beslist indien hier een aanmerkelijk belang van een of twee aandeelhouders in het geding was geweest, bijv. een verhouding moeder-dochtermaatschappij. Want dat is juist het belangrijke. De fiscus keert zich steeds met hand en tand tegen misbruik van het winstbegrip indien één of enkele aandeelhouders, die een aanmerkelijk belang hebben, kans zien de verplichtingen van de N.V. te hunnen gunste op te voeren. Zodra er echter wat meer belanghebbenden zijn, zoals de leden van een coöperatie of de aandeelhouders van de door Mr. Van

Campen genoemde N.V.; wordt zelfs openlijke winst-onttrekking toegelaten. Indien dus langs deze nieuwe weg een belastingprivilege zou zijn te behalen voor in de N.V.-vorm gedreven coöperaties, zou aan deze onbillijkheid evengoed een einde moeten worden gemaakt als aan de bedoelde en onbedoelde voordelen, welke art. 13 lid 4 aan de coöperatieve rechtspersonen toekent. Niet omdat wij de coöperaties iets misgunnen; ons artikel zou wellicht de indruk hebben kunnen wekken dat wij iets tegen de coöperaties hebben en tot de stoottroepen van het speculatieve kamp behoren. Niets is minder waar dan dat! Wij zouden de coöperaties zelfs de bestaande belastingvrijdom niet willen ontnemen, indien een vorm kan worden gevonden om de met hen concurrerende niet-coöperatieve ondernemingen dezelfde fiscale voordelen te verschaffen. Wat de coöperatief-speculatieve tegenstelling betreft zijn wij werkelijk een onbeschreven-blad. Wij staan in elk opzicht zelfstandiger tegenover „handel en industrie” dan Mr. Van Campen tegenover de coöperaties. Vermoedelijk hebben wij meer sympathie voor de coöperatieve gedachten dan onze opponent voor de speculatieve wereld. Ons rechtsgevoel en onze economische rationaliteit zijn echter in opstand gekomen tegen het meten met verschillende fiscale maten ten opzichte van twee bedrijfstvormen waarvan de Minister van Economische Zaken volhoudt dat zij op voet van gelijkheid met elkaar moeten concurreren in het economische verkeer.

's-Gravenhage.

A. A. VAN AMERINGEN.

NATIONALE NOTITIES

Statistische Dag 1956

De Vereniging voor Statistiek hield op 22, maart jl. haar jaarlijkse „Statistische Dag”, ditmaal in Arnhem. Met als algemeen thema: „Keus en kans”, werden, door een zevental, inleidingen gehouden over verschillende in de sfeer van de praktijk gelegen gebieden, waar de exacte statistische probleemstelling en denkwijze tot nieuwe belangwekkende resultaten hebben geleid. De vergadering stond onder leiding van Ir. J. van Ettinger.

Als eerste inleider, sprak de heer J. Sittig over het onderwerp „Operational research — Managers beslissen met behulp van de wetenschap”.

Na een beginfase, gekenmerkt door verbazing over de regelmaat die bij toevalprocessen geconstateerd werd, gevolgd door een fase, waarin het groeiende inzicht de verbazing in wetenschappelijke zekerheid deed verkeren, is de statistiek sinds de tweede wereldoorlog, zo betoogde de spreker, gekomen in een nieuwe fase. Zij heeft zich ontwikkeld tot beslissingskunde; het menselijk ingrijpen wordt in de wetenschappelijke probleemstelling betrokken.

Het eerst werd Operational Research (ook wel Operations Research of O.R.) toegepast in de militaire organisaties der geallieerden. Na de oorlog heeft de beslissingskunde*ingang gevonden in industrie, handel en verkeer. Vraagstukken, die vroeger uitsluitend intuïtief werden behandeld, zijn voor exacte wetenschappelijke behandeling toegankelijk gemaakt. Bij het zoeken naar oplossingen wordt de waarschijnlijkheid van de uit verschillende mogelijke stappen voortvloeiende resultaten onderzocht en ieder van deze resultaten gewaardeerd. Op grond hiervan kan men tot een rationele beslissing komen.

Spreker gaf als voorbeeld de analyse van een verkeerssituatie, waarbij met het oog op de reistijd de keuze van

de te volgen route verschillend uitvalt naar gelang de betreffende verkeersrelatie meer of minder frequent wordt gelegd. Wenst men „in the long run” zo min mogelijk tijd te verliezen, dan moet men een zekere kans op vertraging, bijv. door veerponten op een kortere route, voor lief nemen. Wenst men in een bepaald geval de waarschijnlijkheid, dat de reis in een gegeven tijd wordt volbracht, zo groot mogelijk te maken, dan verdient een wat langere route via vaste bruggen de voorkeur. De voor deze verbinding benodigde reistijden volgens beide routes, alsmede de waarschijnlijkheid, dat deze gerealiseerd worden, kunnen exact worden vergeleken.

De statistiek doet zo doende een optimale beslissingsmethode aan de hand, die vaker dan enige andere methode tot de juiste beslissing voert. Spreker gaf toe, dat dergelijke methoden ook reeds vóór de tweede wereldoorlog incidenteel werden toegepast. Niet echter als een samenhangend geheel. Beslissingskunde als hulpwetenschap is daarom iets nieuws.

Bij de problemen, die met O.R. kunnen worden opgelost, gaat het in het algemeen om de optimale distributie van beperkte middelen over gegeven doeleinden. Bij de economische politiek, door de tweede inleider, Prof. Dr. J. Tinbergen, omschreven als de overheidsactiviteiten, gericht op beïnvloeding van de economische toestand, gaat het om de keuze van de doelstellingen zowel als van de instrumenten, die bij het nastreven ervan zullen worden gebruikt. Uit de keuze volgt, voor zover de samenhang tussen de economische grootheden als gegeven wordt beschouwd, de getallenwaarde van de instrumentvariabelen. De keuze der doelstellingen heeft tot richtsnoer het algemeen belang, dat men zich

kan denken in de vorm van een bepaalde „sociale welvaartsfunctie” van de zgn. „policy makers”. Prof. Arrow heeft aangetoond, dat deze sociale welvaartsfunctie een fictie is, indien aan de individuele preferenties als eis gesteld wordt, dat zij onderling consistent zijn en niet dictatoriaal worden opgelegd. Prof. Tinbergen vroeg zich af, of de opinievorming in de praktijk wel zo onafhankelijk is. De ervaring heeft geleerd, dat, naar gelang van de omstandigheden, op verschillende doelstellingen in meer of mindere mate de nadruk wordt gelegd. Bijv. het reëel inkomen per hoofd der bevolking, de werkgelegenheid, het evenwicht der betalingsbalans, stabiliteit van het prijsniveau enz.

Bij de keuze van de instrumenten der economische politiek spelen a-prioristische opvattingen nog een grote rol. De meest verbreide opvatting is, dat onder de huidige omstandigheden de overheid direct ingrijpen dient te vermijden en zich moet beperken tot indirecte beïnvloeding door middel van de overheidsuitgaven, belastingpolitiek, kredietpolitiek en loonpolitiek. Prof. Tinbergen betoogde, dat doelmatigheidsoverwegingen bij de keuze van de te hanteren instrumenten veeleer als richtsnoer moeten dienen.

Om een hanteerbaar econometrisch model van de volkshuishouding te verkrijgen, kan men zich het best tot de belangrijkste grootheden en hun onderlinge samenhang beperken. Daar het hier wetmatigheden van stochastische aard betreft, komt het element kans naar voren in de afwijkingen, die kunnen optreden tussen berekende en gerealiseerde waarden der economische grootheden.

In zijn inleiding over „Belletjes in glasbuizen — de keuze van de fabricagemethode van een massaproduct” gaf *Drs. P. S. Seligmann* vervolgens een voorbeeld van een toepassing in de industrie. De analyse maakt het mogelijk op grond van de waarschijnlijkheidsverdeling der belletjes in het glas verschillende produktiemethoden te vergelijken, waarbij de methode, die de laagste kosten oplevert, gekozen wordt. Door dit onderzoek werd tevens de mogelijkheid geschapen een tarief op te stellen, waardoor een juiste keuringsnorm voor de belletjes kon worden voorgeschreven.

Het kwaliteitsonderzoek door middel van steekproeven heeft in de techniek een veel grotere vlucht genomen dan bij administratieve bewerkingen. In zijn inleiding „Steekproeven bij de administratieve controle” somde *Prof. P. de Wolff* hiervoor een aantal redenen op. Vooreerst liggen de kwaliteitseisen in de administratie hoger. Verder kan men zich bij technische processen beter een idee vormen van de grootte van de fouten. Ten slotte moet men in de administratie bedacht zijn op doelbewuste fouten met het karakter van fraude. *Prof. De Wolff* schetste vervolgens een methode voor het constateren van bepaalde vormen van fraude in de administratie met behulp van steekproeven.

De uitgaven, die in het kasboek zijn verantwoord, dienen alle te kunnen worden gestaafd met kasbescheiden. Fraude is denkbaar door het boeken van gefingeerde posten, of te hoge bedragen. Alleen naar deze vormen van fraude wordt een onderzoek ingesteld. Zekerheid, dat fraude is uitgesloten, verkrijgt men slechts door volledige controle van volmaakte kwaliteit. In verband met de typische, scheve frequentieverdeling der uitgaven — veel kleine en weinig grote posten — is vaak een aanzienlijke besparing op de controlekosten mogelijk door toepassing van de regel, dat alle posten groter dan een bepaald bedrag volledig worden gecontroleerd en

alle posten gelijk aan of kleiner dan dat bedrag alleen steekproefsgewijze. Men verkrijgt zodoende de zekerheid, dat geen enkele post groter dan het gestelde bedrag met fraude behept is. In het gebied der kleine posten komen uiteraard slechts kleine fouten voor. Op grond van bepaalde eisen ten aanzien van de gewenste nauwkeurigheid en betrouwbaarheid, kan voor uitgaven, die een normale of een exponentiële verdeling vertonen, op een massa van 5.000 posten een besparing verkregen worden van ca. 70 pCt. Dit betekent, dat gemiddeld slechts 30 pCt. der posten behoeft te worden gecontroleerd.

Over het onderwerp „Doeltreffende beleidskeuze door lineaire programmering” werd gesproken door *Drs. J. Kriens*. Hierbij gaat het om het bepalen van de optimale waarden van een aantal variabelen, die men in de hand heeft, bijv. een kostenminimum of een winstmaximum. Nevenvoorwaarden kunnen optreden bijv. in de vorm van schaarste van één der produktiefactoren. Als men een dergelijk probleem de vorm geeft van één wiskundig model, waarin de hoofdfunctie bijv. de kostenfunctie en de nevenvoorwaarden een eenvoudige (lineaire) gedaante hebben, spreekt men van een lineair programmeringsprobleem. Ook bij transportproblemen wordt deze methode met veel vrucht toegepast. Het keuze-probleem wordt steeds teruggebracht tot het bepalen van een extremum onder een aantal nevenvoorwaarden. Het kanselement is gelegen in de schatting der regressie-coëfficiënten.

Bij de controle van een automatisch produktieproces doet zich het probleem voor van „Het kiezen van een controle-interval”. Over dit onderwerp sprak de heer *M. L. Wijvekate*. Als men de kosten van de controle en die van de schade door storingen beide in de beschouwing betreft, kan men op grond van bepaalde kansverdelingen het controle-interval bepalen, waarbij de totale kosten minimaal zijn. Spreker gaf een drietal voorbeelden: toepassing in een chemische fabriek, kwaliteitscontrole, waarbij het produkt wordt vernietigd en meer-machinediening bij volautomatische weefgetouwen.

In de eerste inleiding werd reeds opgemerkt, dat „Operations Research” het eerst is toegepast om militairen te adviseren omtrent de te nemen beslissingen. Over de „Militaire toepassingen van Operations Research” werd nader gesproken door *Drs. G. Zoutendijk* in de laatste inleiding van het programma. Operations Research wordt toegepast bij de oplossing van twee categorieën van problemen, nl. hoe het aanwezige materiaal en personeel met de grootste kans op succes kan worden aangewend en verder, hoe bij gegeven kosten een zo goed mogelijke uitrusting kan worden verkregen. Omtrent de keuze van wapens, van een tactiek, of een strategie kan door O.R. worden geadviseerd.

De grootste successen van Operations Research lagen aanvankelijk op het gebied van de zee- en luchtoorlog. Zo toonde systematisch onderzoek aan, dat een andere instelling van de dieptelading van door vliegtuigen uitgeworpen anti-duikbootbommen de Duitse verliezen aan onderzeeërs belangrijk zou doen toenemen. Ook bleek het varen in grote convooien relatief minder verliezen op te leveren. Luchtaanvallen met zeer veel bommenwerpers bleken meer uitwerking te hebben dan vele kleinere! De landoorlog, die veel gecompliceerder en minder beweeglijk is, bracht aanvankelijk weinig opzienbarende resultaten. Met behulp van tal van gegevens uit de Koreaanse oorlog heeft men echter belangrijke onderzoeken kunnen verrichten, speciaal wat betreft de

waarde van psychologische oorlogvoering en de invloed van de eenzaamheid op het moreel.

Bij de keuze van wapenen zal men steeds trachten om bij gegeven kosten een maximale doeltreffendheid te verkrijgen. Nauwkeurigheid, bedrijfszekerheid, eenvoud van bediening, onderhoud en reparatie zijn factoren, die hier een rol spelen.

Rotterdam.

Drs. A. C. J. SARS.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Mede dank zij de voorzichtige beleggingspolitiek, waarin de banken de laatste weken ondanks de verhoging van de officiële afgifteprijzen voor schatkistpapier hebben volhard, bleef een verkrapping op de geldmarkt bij het einde lopen van de kasreserve-periode februari/maart geheel achterwege. Deze voorzichtigheid hebben de banken ook daarna nog geenszins laten varen. Hun totale saldi bij de Centrale Bank handhaafden zij ruim boven het verplichte minimum terwijl zij, voor zover zij al nieuw schatkistpapier kochten, vooral belangstelling voor de kortste termijn, nl. 6 maands-promessen aan de dag legden.

De vrij ruime positie der banken bleek ook uit de markt-disconto's, welke, oplopend van ca. $1\frac{1}{2}$ pCt. voor 2-4 maandspapier tot $2\frac{3}{16}$ pCt. voor in het najaar van 1960 vervallende biljetten, aangepast waren bij de Agentsprijzen. Van marktprijzen boven de officiële afgiftetarieven — die indien aanwezig meestal een symptoom van verkoopdruk op de markt vormen — is thans geen sprake.

Het trok de aandacht, dat op de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 19 maart een post schatkistpapier prijkte van f. 240 mln., waarbij werd medegedeeld, dat de Staat dgl. papier aan de Bank had verkocht (volgens ramingen in marktkringen voor ca. f. 60 mln.). Het mes snijdt hier aan twee kanten. Enerzijds werd aldus het liquide tegoed van de Schatkist, dat best een aanvullinkje kon velen, versterkt. Anderzijds werd aldus de kans verkleind, dat de Centrale Bank, bij gebrek aan knikkers, het spel der actieve geldmarktpolitiek in de toekomst eens niet meer zal kunnen meespelen. Dit spel toch, waarbij thans sinds 15 maart jl. het Ministerie aan de beurt is, bestaat in wezen uit het open en dicht doen van de loketten van Bank en/of Agent voor de verkoop van dit papier en het veranderen van de prijzen (= de door de verkoper vastgestelde afgiftetarieven) daarvoor. Een permanent bordje „uitverkocht” bij De Nederlandsche Bank zou meebrengen, dat een der beide firmanten in dit monetaire bedrijf voortaan de clientèle bij wenselijk geachte gelegenheden niet meer van overtollige gelden zou kunnen afhellen.

De kapitaalmarkt.

In het kader van een gestage stijging in Wallstreet en in het kielzog daarvan

ook te Amsterdam overschreed gedurende de verslagweek het aandeel Koninklijke op koninklijke wijze de brug van 700. IJverige cijferaaars calculeerden dat dit fonds de laatste twee jaar — rekening houdend met de bonus van 1954 — in koers is verdubbeld. Wellicht ter geruststelling, van eventuele wankelmoedige broeders, die geneigd zouden zijn uit deze stijging te concluderen dat „1929” nu toch werkelijk voor de deur moet staan, werd er anderzijds op gewezen, dat dit aandeel sinds begin 1955 „slechts” 25 pCt. steeg, tegenover stijgingen tot 50 à 60 pCt. toe in hetzelfde tijdvak bij bekende Amerikaanse petroleumaandelen.

Hiernaast waren er op het Damrak ook nog wel andere berichten of geruchten, die geschikt waren om de kooplust te prikkelen. Omtrent Philips circuleerden geruchten en verwachtingen zonder tal, variërend van een zeer gunstig verslag tot en met een emissie. Scheepvaartfondsen ondergingen een opwaartse druk van de onverwachte dividendverhoging en emissie-aankondiging door Nievelt-Goudriaan.

Een nieuw fenomeen aan het effectenfront wordt de laatste tijd gevormd door het optreden op aandeelhoudersvergaderingen van de Vereniging Effectenbescherming, welke vertegenwoordigers zich schrap zetten in gevallen, dat er van een apert onbillijke behandeling van aandelenbeleggers sprake is. Hoewel uiteraard moet worden afgewacht, of zich voldoende beleggers achter deze actie zullen scharen en ofschoon oligarchische besturen en met hen onder één hoedje spelende financiële instellingen nog wel sterke pijlen op hun bogen hebben om zich te verweren in geval hun machtsposities werkelijk in gevaar zouden komen, is het in elk geval al veel gewonnen, dat eventuele misstanden thans eens openlijk en duidelijk aan de kaak worden gesteld.

Dat de „gewone” obligatie tegenwoordig ietwat op haar retour is, blijkt niet alleen uit de zegepraal, die de onderhandse leningen op haar behaalden bij de institutionele beleggers, doch ook uit het feit, dat „speciale” vormen van dit effect de laatste tijd steeds meer opgang maken. Bij obligatieleningen van ondernemingen is de laatste tijd de converterbare obligatie troef; de afgelopen week kwam bijv. de Hollandsche Beton Mij. met f. $3\frac{3}{8}$

(Ingezonden mededeling)

RUST IN UW BELEGGINGEN

door deelneming in

HET ALGEMEEN FONDSENBESIT

Het A.F. beschermt U

- tegen ontijdig verkopen van goede vermogensbestanddelen
- tegen deelneming in tweede klas waarden
- tegen onvoldoende spreiding van risico
- tegen verzuim van tijdige verkoop

ter beurse geïntroduceerd door

A. van Hoboken & Co.

te Rotterdam

Patijn, van Notten & Co.

te Amsterdam

J. Kraaijenhagen & Co. c. v.

te Amsterdam

Landry & van Till

te 's-Gravenhage

Dagelijkse leiding in handen van

Justus Meyer en J. C. Harders

leden van de Ver. voor den Effectenhandel, te Amsterdam

mln. dezer obligaties aan de markt; zoals zoetjes aan gebruikelijk is geworden, wordt hier aan de aandeelhouders een voorkeursrecht voor inschrijving toegekend. Gevolg hiervan is, dat de aandeelhouders een niet onaantrekkelijke claim krijgen (in bovenstaand geval ter waarde van ca. f. 70) en dat niet de gunstelingen van de inschrijfkantoren een zoet winstje krijgen toegeschreven, met daarmede gepaard gaande onverkwikkelijke bijverschijnselen van majoreren e.d.

Wat de publieke sector betreft, kondigt de Gemeente Dordrecht de uitgifte van f. 12 mln. 2½ pCt. premieobligaties aan. Volgens een berekening van Het Financieel Dagblad bedraagt het gemiddelde rendement 3,29 pCt. p. j. Meer indruk dan dit niet in het prospectus vermelde percentage zal echter waarschijnlijk het daarin met vette letters afgedrukte feit maken, dat er 17 prijzen van f. 100.000 zullen worden uitgekeerd in de 40 jaar, dat deze lening loopt.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	9 mrt. 1956	16 mrt. 1956	23 mrt. 1956
Algemeen		214,9	218,7	223,1
Internat. concerns		282,5	287,8	292,6
Industrie		164,3	166,3	170,2
Scheepvaart		161,0	163,8	168,6
Banken		154,4	154,7	153,1
Indon. aand.		134,3	138,6	145,8

Aandelen

Kon. Petroleum	678	690	710½
Unilever	362¾	367½	373¾
Philips	334	345½	349¾
A.K.U.	326½	329¾	327¾
Kon. N. Hoogovens	312	311	315
Van Gelder Zn.	274	273	273
H.A.L.	202½	206	206½
Amsterd. Rubber	105	109¼	116¼
H.V.A.	125%	129	137

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	79½	79%	79½
3-3½ pCt. 1947	98½	98½	98½
3 pCt. Grootboek 1946	96%	96½	96%
3 pCt. Dollarlening	96%	96½	96½

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	100½	100½	100%
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	96%	96	95%
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	101½	101%	101%
3½ pCt. Philips 1948	100%	101	100½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	95	95%	95

J. C. BREZET.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLIKATIES

Adams, Walter and Horace M. Gray: *Monopoly in America; the government as promotor.* New York 1955, 236 blz., f. 14,70.

Andreae, Dr. Clemens August: *Finanzielle Stabilität als Richtschnur der Finanzpolitik.* Fr. a. Main 1955, viii u. 109 blz., f. 10,30.

Aspecten van de Belgische en Nederlandse institutionele beleggers. Publ. van de Stichting voor Econ. Onderzoek der Univ. v. Amsterdam. Serie S.E.O. no. 6, Leiden 1955, 128 blz., f. 7,50.

Boeke, Prof. Dr. J. H.: *Economie van Indonesië.* 5e dr., Haarlem 1955, 309 blz., f. 13,90.

idem: *Oosterse economie.* 2e dr., 's-Gravenhage z.j. 98 blz., f. 6,90.

Boarman, P.: *Der Christ und die soziale Marktwirtschaft.* Stuttgart/Köln 1955, 182 blz., f. 5,40.

Buitendijk, B.: *Grondbeginselen der moderne economie.* N.V. De Technische Uitgeverij H. Stam, Haarlem 1955, 174 blz., f. 4,25.

Centraal Planbureau: *Een verkenning der economische toekomstmogelijkheden van Nederland 1950-1970.* 's-Gravenhage, nov. 1955, 144 blz., f. 3,60.

idem: *Een vergelijking van de ramingen van het Centraal Planbureau met de feitelijke economische ontwikkeling 1949-1953.* Monografie 4, 's-Gravenhage 1955, 95 blz., f. 2,80.

Florinsky, M. T.: *Integrated Europe?* New York 1955, 192 blz., f. 14,70.

Gold, Bela: *Foundation of productivity analysis; guides to economic theory and managerial control.* Pittsburgh 1955, 314 blz., f. 21.

Gutteridge, H. C. and M. Megrah: *The law of banker's commercial credits.* London 1955, 2nd impr., 227 blz., f. 14,75.

Haberler, Gottfried: *A survey of international trade theory.* Princeton Un. 1955, 68 blz., f. 1,50. (Special Papers in Internat. Economics no. 1, sept. 1955).

Heuss, Dr. Ernst: *Wirtschaftssysteme und internationaler Handel.* Zürich und St. Gallen 1955, 224 blz., f. 21.

Vanderhoeft, Dr. K.: *Das Dokumenten-Akkreditiv.* Fr. a. Main 1955, 32 blz., f. 2,80.

Hobson, O. R.: *How the city works.* Revised ed., London 1954, 160 blz., f. 4,20.

Isaac, Alfr.: *Einführung in die Wirtschaftsmathematik.* Essen 1956, 91 blz., f. 7,15.

Johr, W. A. and H. W. Singer: *The role of the economist as official adviser.* London 1955, 150 blz., f. 9,30.

Korteweg, Prof. S. en Prof. Dr. F. A. G. Keesing: *Het moderne geldwezen.* 6e druk, Amsterdam 1956, 498 blz., f. 17,50.

Kymmell, Dr. J.: *Recente ontwikkelingen en perspectieven van het intergouvernementele overleg over de vrijheid in de internationale economische betrekkingen.* Rede 1955 Rotterdam, Leiden 1955, 33 blz., f. 1,60.

Leftwich, R. H.: *The price system and resource allocation.* New York 1955, 372 blz., f. 18,90.

Magaud, Charles: *L'Economie mondiale et la nation.* 1954, 335 blz., f. 15,60.

Mason, H. L.: *The European Coal and Steel Community; experiment in supra-nationalism.* 's-Gravenhage 1955, 153 blz., f. 8,50.

Thomson, Ir. J. W. R.: *Synthese; een studie over het verband tussen werkgelegenheid en geldcirculatie.* Amsterdam 1956, 179 blz., f. 15,50.

Varga, E.: *Grundfragen der Okonomik und Politik des Imperialismus nach dem Zweiten Weltkrieg.* Berlin 1955, 740 blz., f. 9,45.

- Wolf, C. and S. C. Sufrin: Capital formation and foreign investment in underdeveloped areas.* An analysis of research needs and program possibilities prepared from a study supported by the Ford Foundation. New York 1955, 134 blz., f. 12,60.
- Bonda, H. J.: A free, balanced and extensive trade with free convertibility of currencies by means of goods currencies.* London, z.j., 67 blz., f. 5.
- Automation, The challenge of . . . ;* papers delivered at the National Conference on Automation. Washington D.C. 1955, 82 blz., f. 11.
- Boer, E. P. D. en J. M. G. Kuin: Hoe is het ook weer? Populaire wegwijzer door de sociale verzekeringen.* Amsterdam 1955, 258 blz., f. 3,85.
- Groeneveld, K. J.: Algemene bedrijfseconomie I.* Leiden 1955, 311 blz., f. 9,75.
- Fortanier, Dr. G. F. en Dr. J. J. M. Veraart: Schematisch overzicht van de sociale verzekeringswetten.* Deventer z.j., f. 0,75 (tabel).
- Lanham, El.: Job evaluation.* New York 1955, 413 blz., f. 24,70.
- Luck, Th. J.: Personnel audit and appraisal.* New York/London 1955, 317 blz., f. 24,70.
- Mayer, Dr. L.: Grundriss der allgemeinen Betriebswirtschaftslehre.* Wiesbaden 1955, 222 blz., f. 11.
- Peeters, J. B. J., C. van Soest en A. Meering; Leidraad bij de belastingstudie I.* Arnhem 1956, 100 blz., f. 3,20.
- Snyder, R. M.: Measuring business changes.* London 1956, 382 blz., f. 37,15.
- Thomas, W. E. Jr. ed.: Readings in cost accounting, budgeting and control.* New York 1955, 795 blz., f. 26,80.
- Urwick, L.: The golden book of management.* Edited for the International committee of scientific management (CIOS), London 1956, 298 blz., f. 20,65.
- Visser, W. J.: Eenvoudige belastingkunde.* Amsterdam 1955, 222 blz., f. 2,85.
- Woytinsky, W. S. and E. S.: World commerce and governments.* 1955, 917 blz., 166 fig., 291 tab., f. 41,20.
- Ydo, Dr. Ir. M. G.: Taylor; over het karakter van chefs en ondergeschikten.* Alphen aan den Rijn 1955, 339 blz., f. 19,50.
- idem: Plezier in het werk.* 2e druk, Leiden 1956, 332 blz., f. 17,50.
- Wörterbuch der Soziologie.* Herausgegeben von W. Berndorf und F. Bülow. Stuttgart 1955, 640 blz., f. 28,95.
- Horton, P. B. and Leslie, G. P.: The sociology of social problems.* New York 1955, 596 blz., f. 23,10.
- Freyer, H.: Theorie des gegenwärtigen Zeitalters.* Stuttgart 1955, 259 blz., f. 12,80.

STATISTIEKEN

BANK INDONESIA
(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmat., goud en saldi aan conv. valuta en vorderingen in goud op de Regering	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Devisenfondds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
1 febr. 1956	953.393	575.118	1.889.867	679.861	4.202.798
8 febr. 1956	953.388	588.886	1.828.736	738.340	4.066.288
15 febr. 1956	953.391	590.730	1.793.744	800.096	4.032.751
22 febr. 1956	953.391	582.303	1.825.190	805.025	5.914.107
29 febr. 1956	953.391	556.348	1.786.459	918.735	3.788.316
7 maart 1956	953.396	502.541	1.735.198	805.174	3.949.916
14 maart 1956	953.396	507.436	1.722.486	833.693	3.833.608
Data	Bankbiljetten in omloop	Devisenfondds buitenlandse passiva	Rekening van de Rekening v/d Rep. Indon.	Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
1 febr. 1956	8.090.391	1.508.591	494.868		1.662.845
8 febr. 1956	8.034.945	1.436.088	494.868		1.647.897
15 febr. 1956	8.016.211	1.452.435	448.468		1.675.582
22 febr. 1956	7.928.181	1.507.539	448.468		1.604.148
29 febr. 1956	7.847.028	1.571.750	448.468		1.551.182
7 maart 1956	7.754.832	1.563.298	448.468		1.609.025
14 maart 1956	7.701.218	1.555.817	448.468		1.582.936

THE THEORY OF ECONOMIC GROWTH

W. Arthur Lewis

An authoritative survey of the causes of economic growth, its effects and the means by which it may be stimulated in the underdeveloped countries.

The author has much practical experience on these problems, having served on field investigations in the West Indies, West Africa and South East Asia. Price: Fl. 17,70.

THE ROLE OF THE ECONOMIST AS OFFICIAL ADVISOR

W. A. Jöhr and H. W. Singer

Describes the work of economists employed in governments departments and international organisations who are called upon to give advice on official policy. A first-rate treatise on a new aspect of applied economics. Price: Fl. 9.30.

READINGS IN FISCAL POLICY

Selected by a committee of The American Economic Association. The book not only covers the field of current policy, but also shows how the doctrine on this subject has evolved over the past generation. Price: Fl. 17,70

Published by George Allen & Unwin, Ltd., 40 Museum Street, London W.C. 1.

Obtainable from

DE WESTERBOEKHANDEL
NIEUWE BINNENWEG 331, ROTTERDAM, TEL. K 1800-32076/53941, GIRO 18961

LARGE AMERICAN COMPANY
in The Hague has an opening for an
ECONOMIC ANALYST

Basic function:

To analyse economic data and prepare studies.
To develop and maintain high leveled
outside contacts.

Requirements:

Candidate must be an experienced and quali-
fied economist with an university degree.
Good knowledge of English is essential, good
knowledge of French and German is highly
desirable.

Give full details under letter E.C., to Nijgh & Van Ditmar,
Advertising Agency, Noordeinde 49, The Hague.

N.V. PHILIPS'
GLOEILAMPENFABRIEKEN

EINDHOVEN

Voor de centrale organisatie te Eindhoven worden
gezocht:

ervaren medewerkers

voor het verrichten van bedrijfseconomische werk-
zaamheden, liggende op het gebied van het markt-
onderzoek, de planning, de budgetering en de
rentabiliteitscalculatie.

Geïnteresseerden moeten, naast een gedegen theore-
tische ondergrond in de bedrijfseconomische rich-
ting, beschikken over een ruime ervaring op ten
minste enkele van de bovengenoemde werkgebieden.
Een academische opleiding is niet noodzakelijk.

Niet alleen bekwaamheid, doch ook „persoonlijk-
heid“ zal een belangrijk criterium vormen bij de
aanstelling.

Leeftijd van 28 tot 38 jaar.

Tevens is plaatsing mogelijk van enige

aankomende medewerkers

voor dezelfde werkgebieden. Voor deze categorie
zijn de eisen, hoewel van gelijke aard, vanzelfsprekend
belangrijk lichter.

De voorkeur zal worden gegeven aan diegenen, van
wie kan worden verwacht, dat zij door verdere studie
en na verkregen grotere ervaring naar de eerste
groep kunnen overgaan.

Leeftijd van 22 tot 28 jaar.

Brieven met volledige gegevens omtrent
leeftijd, burgerlijke staat, opleiding, ervaring -
vergezeld van recente foto - te richten aan de
afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20,
Eindhoven, onder nummer 56112, met vermeld-
ing van de naam van dit blad.

Aan de afdeling Landbouwhuishoudkunde van
de Landbouwhogeschool te Wageningen kun-
nen worden geplaatst

a. **Een academisch gevormd chemicus,
bioloog of natuurkundige**

voor de afdeling voeding en voedselbereiding;

b. **Een academisch gevormd technicus**

voor de afdeling huishoudelijke apparatuur.

Kandidaten moeten in staat zijn op bovenvermelde
gebieden zelfstandig onderzoekingen te verrichten, in
verband waarmede enige ervaring onontbeerlijk is. Aan-
stelling zal geschieden in het wetenschappelijk rangen-
stelsel. Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van
vO 340/602 (in linkerbovenhoek env., en brief) aan de
Centrale Personeelsdienst, Bezuidenhoutseweg 15, Den
Haag, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad.

beschikbare krachten

Leidend functionaris van groot uitgeversbedrijf,
35 jaar, academisch gevormd, vakdiploma,
ruime ervaring in redactionele, organisatori-
sche en technische aanpak van grote projecten
wenst van werkring te veranderen.

Uitstekende referenties beschikbaar.

Brieven onder T.U. 1692, Adv.Bur. De la
Mar, Amsterdam.

INDONESIË

In Indonesië verblijvende

ECONOMISCHE KRACHT

is door omstandigheden van zins daar van betrekking
te veranderen. Leeftijd 38 jaar.

Momenteel topfunctie in middelgroot Europees
Importbedrijf annex enige industriële bedrijvig-
heid.

Goede algemene en economische opleiding met
ruime ervaring op financieel en bedrijfsecono-
misch gebied.

Bekend met de moderne bedrijfsorganisatie en
-administratie.

Uitgesproken organisatorische aanleg.

Brieven, ter doorzending naar Indonesië, onder no.
E.-S.B. 13-1 te richten aan het Bureau van dit Blad,
Postbus 42, Schiedam.

Slaat u wel eens door?

Probeer het dan met

carboplan carbonpapier

en U staat versted van het resultaat

KORES voor uw KORESpondentie